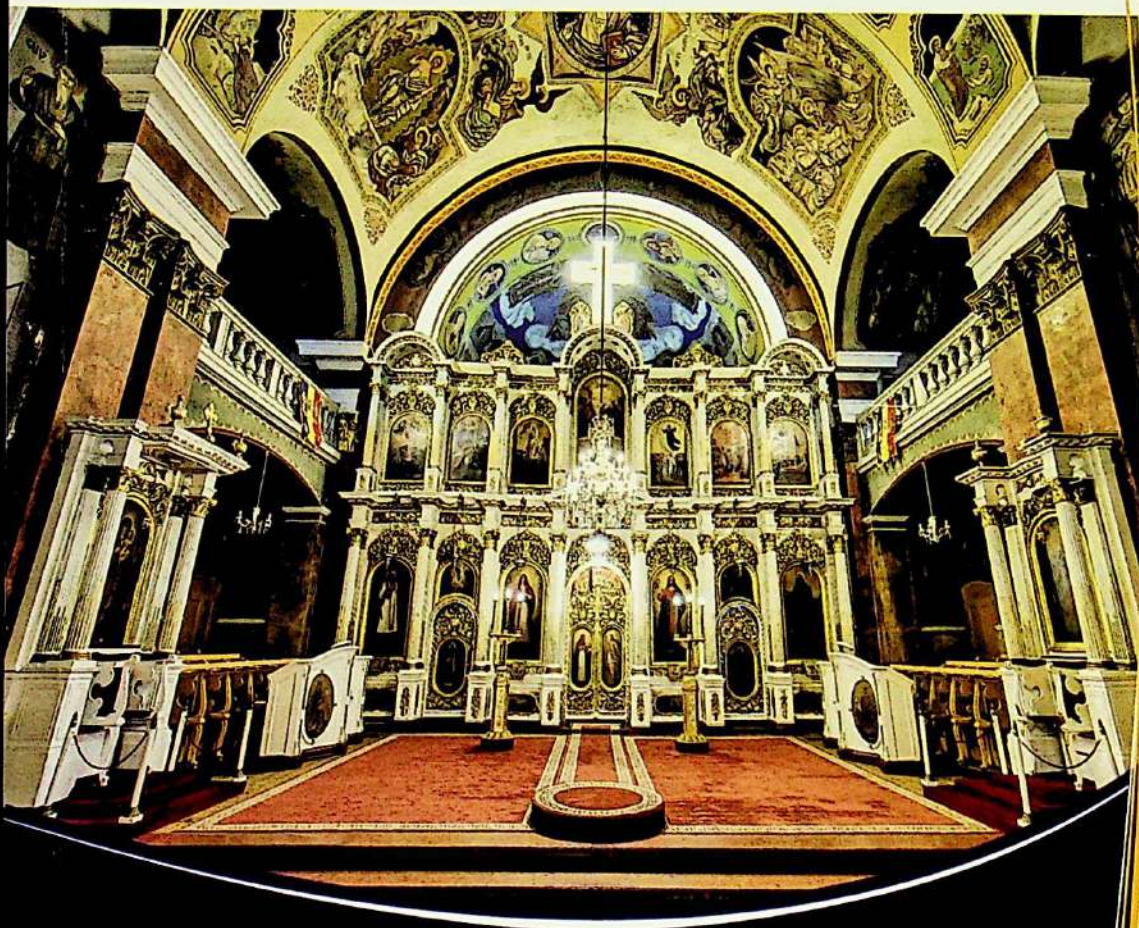

Arhiepiscopia Aradului
Parohia Ortodoxă Română Arad-Centru

CATEDRALA VECHE A ARADULUI
ISTORIE ȘI ACTUALITATE

DTP: Toma S. Muntean
Tipar: S.C. „Gutenberg” S.R.L. Arad

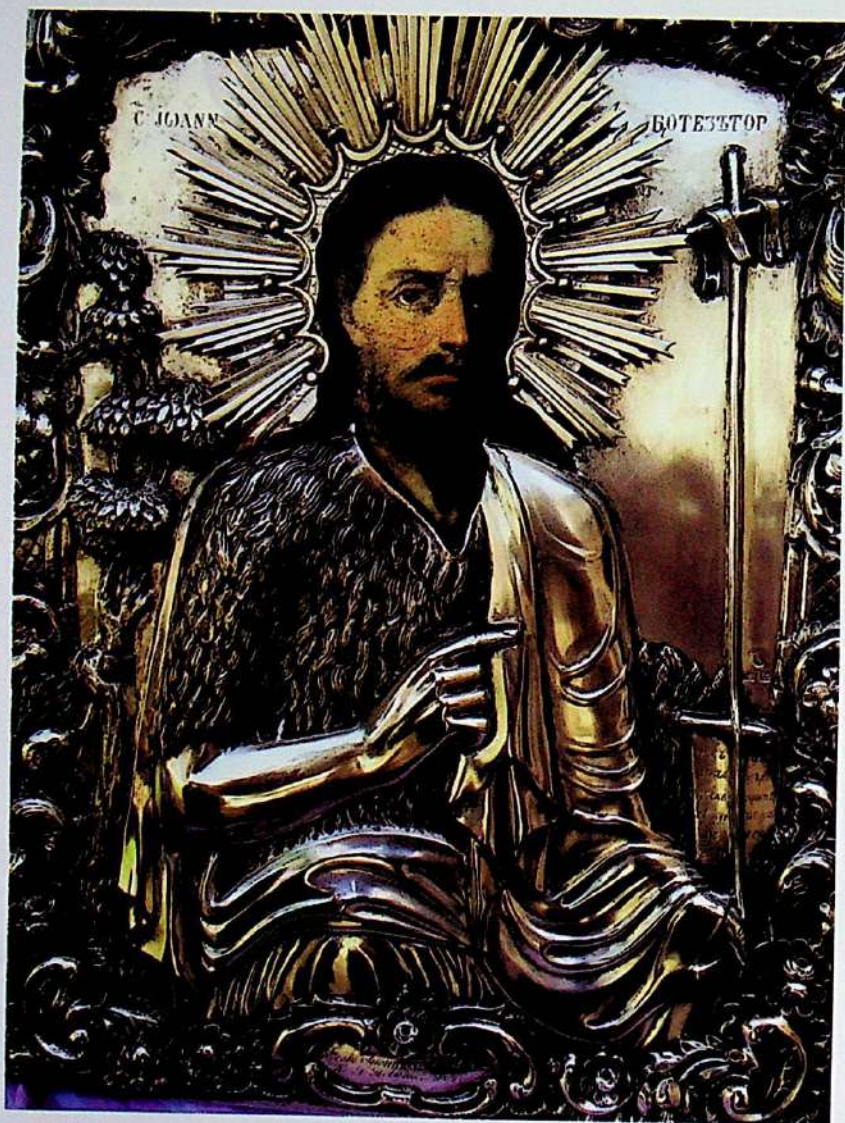
CATEDRALA VECHE A ARADULUI

SCHIȚĂ ISTORICĂ

Apare cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului

Dr. Timotei Seviciu
Arhiepiscopul Aradului

Arad
2019

Icoana Sfântului Ioan Botezătorul cu ferecătură de argint (1864)
Patrimoniul Catedralei Vechi

1. Forme ale bisericii cu hramul

Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul până în anul 1861¹

In fiecare eparhie nu poate exista decât o singură biserică cu statut de catedrală și anume aceea din reședința episcopală la care episcopul exercită funcția de Învățător, Slujitor și Păstor. La baza ideii de biserică catedrală – ecclesia cathedralis – stă ideea de cathedra sau de întreită slujire episcopală, căreia i se dă expresie și prin existența tronului arhieresc în care episcopul este așezat cu ocazia întronizării sale. Astfel, în nicio eparhie nu pot să existe mai multe catedrale, ci una singură, care este rădăcina și mama – radix et matrix – tuturor bisericilor din acea eparhie. Aceasta era conștiința arădenilor la zidirea noii catedrale și pe tot parcursul istoriei ei până astăzi.

Odată cu stabilirea reședinței episcopale în orașul Arad, în mod firesc, apare problema identificării unei biserici care să slujească drept catedrală episcopală, un loc unde episcopul urma să-și exercite atribuțiile potrivit treptei clericale a episcopatului, un loc de unde să învețe și să păstorească credincioșii ortodocși care în mare parte erau români. Spațiul acesta era privit și ca centru al celorlalte biserici din aria eparhiei arădene, dar, totodată, și ca centru al comunității românești care se afla în orașul Arad.

La data la care Isaia Diacovici se stabilește în Arad (1706), în oraș existau două biserici ortodoxe: una folosită de români, situată pe malul Mureșului și cealaltă folosită de comunitatea sârbească, situată pe proprietățile comandantului Iovan Popovici Tekelija (1660-1722). Cât privește biserica ortodoxă a românilor, nu avem date sigure despre începutului ei. Tradiția așează începuturile ei în sec. XV, pe vremea regelui Matei Corvin (1458-1490). Știm că dintru început biserica a fost închinată Sfântului Ioan Botezătorul. Istoricul precum Gheorghe Ciuhandu afirmă că biserica ar fi zidit-o marele nadab sârb

¹ Textul acestei lucrări este preluat sintetic din: Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Iojă, Protopos. Lect. Univ. Dr. Nicolae M. Tang, *Catedrala Ortodoxă Veche – centru spiritual-liturgic și misionar-cultural al Aradului*, Editura Arhiepiscopiei Aradului, Arad, 2018, ISBN: 978-606-94110-8-7, 387 p. Fiind un text de mediatizare a tezaurului istoric, spiritual și arhitectural al Catedralei istorice a Aradului, am renunțat la notele științifice de subsol, detaliile putând fi urmărite în lucrarea mai sus menționată.

Dimitrie Iacșici din Nădlac. Conform unui plan al cetății Aradului de la sfârșitul sec. XVII, în partea de est a cetății exista o biserică ortodoxă, cu altarul orientat spre răsărit, care după cucerirea orașului de către armatele austriece (1687) a fost dezafectată. Mai precis, în anul 1752, în planul orașului era consemnată o biserică dezafectată cu denumirea de „cazarma ofițerilor și închiisoare”. S-ar putea ca tocmai această biserică să fie cea menționată de tradiția locului și tot în această biserică să fi slujit primii preoți pe care-i cunoaștem cu numele din orașul Arad: Ilie, Maxim și Stănișa.

După dezafectarea bisericii de pe vechia locație, cu siguranță că românii și-au construit o altă biserică. Din harta întocmită de către generalul Karoly Sandor în anul 1707, cu prilejul atacului trupelor lui Francisc Rakoczy asupra orașului Arad, în timpul războiului curuților (1703-1711), reiese existența unei biserici a românilor, situată în colțul dintre Mureș și Mureșul Mic, în cartierul Tykovetz. Aceasta este biserica pe care Isaia Diacovici, după instalarea sa în Arad, o ridică la rangul de catedrală. Cu siguranță că locul unde s-a construit această biserică nu poate fi altul decât locul pe care se află actualmente Colegiul Național „Moise Nicoară”. La fel de sigur este și faptul că biserica a suferit distrugerii majore în timpul războiului curuților. În anul 1726, la instalarea noului episcop al Aradului, Vichentie Ioanovici (1726-1731), biserica era „crăpată și neterminată”. Din constatările episcopului Vichentie Ioanovici putem concluziona că biserica nu fusese ridicată cu prea mult timp în urmă, cel mai probabil la sfârșitul sec. XVII. În scopul refacerii bisericii, Vichentie Ioanovici introduce *Protocolul de venituri și cheltuieli* care era ținut de epitropi și controlat de către episcop la începutul fiecărui an. În acest Protocol regăsim un prim inventar de unde se desprinde o imagine de ansamblu a interiorului bisericii, în primele decenii ale sec. XVIII. Biserica avea o singură ușă de intrare, pe latura de apus, un policandru în naos, două sfeșnice mari pe solee, un iconostas cu două icoane mari, șase icoane mijlocii și 18 icoane mici. La acestea se adaugă obiecte de cult, majoritatea din argint și 12 cărți de slujbă.

Putem concluziona că biserica se înscrie în tiparul bisericilor românești de la acea vreme, cu tot ceea ce era necesar pentru desfășurarea vieții liturgice. Menționăm o cruce de lemn, pe masa sfântului Altar, repictată în anul 1777 și care se află în muzeul mănăstirii Arad-Gai. Este cel mai vechi obiect păstrat din vechea catedrală a Aradului, un simbol al continuității, dar și al jertfei românilor pentru păstrarea și transmiterea credinței ortodoxe și a limbii românești, ținând cont și de faptul că este o cruce.

În timpul păstoririi episcopului Sinesie Jivanovici (1751-1768), patrimoniul catedralei se îmbogățește prin numeroase danii. Episcopul însuși face numeroase danii constând din obiecte de cult și veșminte liturgice. Tot acum catedrala este înzestrată cu un frumos tron arhieresc, sculptat de „tișlerul” [tâmplar,

sculptor în lemn] Sevastian și pictat și aurit de către vestitul pictor Ștefan Tenețchi. Tot din timpul păstoririi sale se păstrează până astăzi un clopot donat de episcopul însuși. Este singurul clopot care se păstrează din acea vreme, restul fiind ridicate de către armata austro-ungară, în timpul primului război mondial, pentru confecționarea de tunuri. Clopotul a fost donat în anul 1764 și poartă efigia episcopului Sinesie Jivanovici. Turnarea lui a fost executată în Buda, la atelierele lui Gross Michel Johan. Este confecționat din aramă și plumb, în greutate de 300 kg., iar valoarea lui, în anul 1915, se ridica la 300 de coroane. Se cuvine ca în câteva cuvinte să schițăm o istorie a clopotelor Catedralei Vechi, care prin sunetul lor au marcat timpii liturgici ai acestei comunități. Până la izbucnirea Primului Război Mondial (1914-1918) Catedrala Veche avea cinci clopote:

1. Clopotul cel mare, cu greutatea de 2.245 kg, donat de episcopul Ioan I. Papp (1903)
2. Clopotul al doilea, cu greutatea de 1.200 kg, donat de Sava Georgevici (1836)
3. Clopotul al treilea, cu greutatea de 750 kg, donat de credincioșii parohiei (1863)
4. Clopotul al patrulea, cu greutatea de 300 kg, donat de episcopul Sinesie Jivanovici (1764)
5. Clopotul mic, cu greutatea de 200 kg, donate de episcopul Procopie Ivașcovici (1863).

La 22 august 1916 au fost confiscate, de către armata austro-ungară, trei clopote, iar la data de 8 noiembrie 1917, a fost ridicat și clopotul donat de episcopul Ioan I. Papp. Astfel că, în turnurile Catedralei Vechi a răsunat un singur clopot, cel donat de episcopul Sinesie Jivanovici. După terminarea Primului Război Mondial, comunitatea bisericească a catedralei episcopale din Arad comandă noi clopote pentru înlocuirea celor ridicate în timpul războiului. Astfel, cu cheltuiala Ministerului Cultelor condus, la acea vreme, de ministrul Octavian Goga, în toamna anului 1921 s-au turnat trei clopote, în atelierele lui Fr. Höning din Arad: un clopot de 782 kg, alt clopot de 397 kg și un al treilea clopot de 1.883 kg. Aceste clopote poartă inscripții care descriu modul și contextul istoric în care au fost confecționate.

Spre finalul sec. XVIII, în timpul episcopatului lui Pavel Avacumovici (1786-1815), la data de 25 mai 1791, se încep lucrările de reparații și renovări la biserica românilor din Arad. Se pare că este vorba de o reparație capitală, așa cum reiese din pisană în limba slavonă săpată pe o placă de metal, cu prilejul terminării lucrărilor. Deși unii istorici afirmă că această renovare ar fi de fapt o reconstruire, afirmația nu poate fi susținută. Dintr-o inscripție ulte-

Catedrala Aradului dărâmată de autoritățile habsburgice, de pe locul actualului Colegiu Național „Moise Nicoară” (1791-1861).

În stânga, Casa oficiului parohial

Dagherotip din anul 1854, aflat în colecția Muzeului Județean Arad

rioară, în limba slavonă, săpată pe peretele bisericii, la data de 22 septembrie 1804, de către diaconul Mihail, reiese clar că nu este vorba de edificarea unui locaş de cult, ci numai de o reparaţie capitală:

„... sub Preasfinţia sa episcop eparhial Pavel (de) Avacumovici care a pus bază [temelia] acestei renovări prin munca şi sub supravegherea iubitorilor de muncă tutorele acestei biserici...”.

Aşadar, în anul 1804 are loc o renovare a bisericii, iar cu 13 ani înainte (1791) o reparaţie capitală.

Sporul demografic înregistrat la începutul sec. XIX, determină comunitatea românilor ortodocşi din Arad să-şi pună problema edificării unui locaş de cult mult mai încăpător. În jurul anului 1814 începe rezidirea bisericii catedrale. Lucrul acesta este demonstrat şi de o inscripţie pe o placă de marmură, în limba slavonă, aflată sub masa Sfântului Altar din actuala biserică. Acest izvor epigrafic certifică faptul că Sfânta Masă a fost donată în anul 1817 de către nobilul sârb Pavel Cernoievici. Odată cu reconstrucţia bisericii era nevoie şi de o nouă Sfântă Masă. Aceeaşi Sfântă Masă, odată cu demolarea bisericii de pe veche locaţie, va fi adusă şi aşezată în noua biserică construită pe actuala locaţie.

Despre modul cum s-au realizat lucrările aflăm din Cronica preotului Constantin Popovici din Comlăuş, scrisă la anul 1885:

„Şi când s-au edificat biserica cea mare care s-a dăruit la anul 1861, pentru că locul pe care sta aparţinea la cetatea Aradului, (vechea catedrală) s-au edificat, peste cea mică, aşa încât în biserica cea mică se făcea serviciul divin, iar pe dinafară se lucra şi numai după ce s-a gătat cea mare s-au surpat cea mică şi s-au scos afară toate recvisitele şi icoanele”.

Aşadar, s-a adoptat o ingenioasă metodă de construcţie, biserica cea nouă fiind construită peste cea veche, tocmai pentru a nu lăsa comunitatea românească fără locaş de cult. S-au întâmpinat destule greutăţi financiare. Astfel că, în data de 25 iulie 1825, comunitatea românească împrumută 50.000 de bucăţi de cărămidă de la autorităţile locale pentru a continua lucrările de zidire.

Despre starea exterioară a bisericii aflăm dintr-un document din 4 februarie 1820, că era extrem de degradată. Drept urmare, un număr de 48 de membrii ai comunităţii româneşti, în frunte cu protopopul Gheorghe Alexici al Aradului, adresează o petiţie Consistoriului eparhial, prin care solicita verificarea fondurilor băneşti din administrarea episcopiei parohiale, aceasta, desigur, în scopul obţinerii unei sume pentru renovarea locaşului de cult. Situaţia rămâne nerezolvată, chiar şi după instalarea episcopului Gherasim Raţ (1835).

În 1840, o mare parte din bolta bisericii se prăbușește. În consecință, comisia orășenească de anchetă decide închiderea bisericii pentru a nu pune în pericol viața credincioșilor. Episcopul Gherasim Raț cere să închirieze o sală în clădirea Prefecturii, pentru oficierea serviciului divin. Cererea este refuzată. În situația dată, episcopul convoacă, la propunerea fruntașilor comunității, o adunare a tuturor credincioșilor ortodocși, indiferent de limbă, în scopul strângerii de bani și materiale pentru repararea bisericii catedrale. Sârbii refuză să contribuie pe motivul introducerii limbii române ca limbă de cult. Românii se văd nevoiți a se sprijini pe propriile lor puteri. Pe timpul lucrărilor slujbele s-au săvârșit într-o baracă de scândură, amenajată lângă biserică.

În timpul Revoluției din 1848-1849 catedrala a suferit grave avarieri, la fel și reședința episcopală, din cauza asediului cetății de către trupele revoluționare maghiare, precum și a bombardamentelor generalului austriac Berger, asediat în cetate. Din acest motiv episcopul Gherasim Raț se refugiază la Cuvin, de unde va lansa, în 6 septembrie 1849, o circulară în vederea strângerii de fonduri pentru repararea bisericii. Pe perioada revoluției biserica este transformată în închisoare pentru ofițerii revoluționari. Pentru acest lucru comunitatea românilor din Arad, prin președintele acesteia, avocatul Ioan Popovici, la 29 august/10 septembrie 1849 se adresează episcopului Gherasim Raț cerându-i ca în duminica de 4/16 septembrie să sfințească biserica. Comunitatea se îngrijește de repararea și aducerea ei în bună rânduială, sfințirea făcându-se cu mare solemnitate de către episcopul Gherasim Raț. Pentru reparația bisericii episcopul însuși donează suma de 40 de florini de argint, la data de 24 octombrie/5 noiembrie 1849.

Concluzionând, putem vorbi de trei forme ale bisericii românilor din Arad, din cele mai vechi timpuri până la zidirea actualei catedrale: biserica din vremea lui Matei Corvin (sec. XV), biserica zidită la începutul sec. XVIII, pe locul Colegiului „Moise Nicoară” de azi (1725-1814) și biserica zidită peste cea veche (1814-1861). Toate aceste biserici au fost păstrătoare ale unei tradiții ortodoxe și românești, coagulând în jurul lor românii din aceste ținuturi, iar din anul 1706 îndeplinind și funcția de biserică catedrală, biserica episcopului.

2. Construcția actualului edificiu al Catedralei Vechi a Aradului (1861-1865/1870)

În ședința din 1 februarie 1855, protopopul Aradului Ioan Raț (1844-1878) aducea la cunoștința membrilor comitetului parohial că biserica catedrală situată pe malul drept al Mureșului, pe locul actualului Colegiu Național „Moise Nicoară”, va fi demolată, la fel și clădirea școlii împreună cu toate clădirile aparținătoare bisericii românilor. Situația era impusă de autoritățile habsburgice care îndată după Revoluția de la 1848 hotărâsc demolarea catedralei românilor pe motivul apropierii de fortăreața de peste Mureș, precum și a unei noi sistematizări a orașului. Toate aceste motive sunt un pretext care demască politica discriminatorie față de comunitatea românilor și sârbilor ortodocși, adevărata cauză fiind dorința de înlăturare a elementelor românești din pozițiile privilegiate și centrale ale orașului. Astfel, în urma ordinului autorităților militare, în anul 1857 se expropriează terenul din jurul cetății și se ordonă demolarea bisericii. La acea dată starea bisericii era destul de bună, lucru dovedit de suma acordată comunității românilor ca despăgubirea pentru clădirea ce urma a fi demolată (43.967 fl. și 58 cr.).

În acest context, episcopul Procopie Ivașcovici (1853-1873), împreună cu fruntașii comunității românești, se angajează într-un demers pe lângă autoritățile de stat și civile ale orașului, în vederea păstrării catedralei. Încă din 1856, comunitatea înaintează episcopului o petiție în limba latină, semnată de avocatul Ioan Arcoși (1792-1884), președintele Comitetului parohial al românilor ortodocși din Arad, alături de ceilalți membri. Petiția prezenta o situație concretă în care se afla comunitatea românească, dar și biserica catedrală, ceea ce urma să se întâmple, precum și soluțiile aferente: costurile construirii unei noi catedrale, pe o nouă locație, se ridicau, estimativ, la peste 60.000 de florini; comunitatea nu poseda bunuri sau bani din care să întrețină aceste cheltuieli; dărâmarea bisericii devenise o chestiune dependentă de voința și alegerea românilor; se impunea cu necesitatea ridicare unei noi bisericii pentru deservirea cultului divin și mântuirea sufletelor credincioșilor; întreaga eparhie trebuia angajată în acest demers și ultimul punct pune în discuția contribuția financiară și din partea comunității sârbilor din Arad.

La data de 7/19 noiembrie 1856 ierarhul emite circulara nr. 870, prin care instituia colecta publică pe tot cuprinsul eparhiei, în vederea zidirii noii catedrale. Colecta generală este motivată de locul pe care îl are o catedrală în structura unei eparhii, atât din punct de vedere administrativ, cât și duhovnicesc:

„Prin această viitoare întâmplare Episcopia Aradului și deosebi comunitatea română din Arad s-au adus trebuința de a se îngriji de zidirea unei alte biserici catedrale care să răspundă trebuințelor locale și vredniciei scaunului episcopesc”.

Durata colectei era stabilită a se desfășura până la data de 6 ianuarie 1858. Circulara trebuia citită trimestrial în toate bisericile eparhiei. Tot trimestrial, preoții trebuiau să prezinte un rezultat al colectei. Rezultatele nu au fost pe măsura așteptărilor și nici a necesităților de aceea episcopul Procopie Ivașcoici hotărăște prelungirea colectei încă doi ani. Totodată, face un apel la toți reprezentanții de seamă ai vieții sociale și bisericești a românilor.

O dare de seamă a veniturilor realizate din colecta eparhială se face la data de 9/21 iunie 1860, de către comunitatea românilor din Arad și Consistoriul eparhial. Se constată că veniturile erau insuficiente, însă cu toate acestea se hotărăște începerea zidirii bisericii. La scurt timp după aceasta, la 11 februa-

Catedrala ortodoxă română din Arad în
primul stadiu al construcției

rie 1861, episcopul Procopie Ivașcovici aduce la cunoștința comunității ortodoxe a românilor arădeni că în cel mai scurt timp biserica catedrală trebuia demolată. Pentru bunul mers al lucrărilor de demolare, dar și de construcție a viitoarei catedrale, se instituie un comitet din care făceau parte: avocatul Ioan Arcoși, protopopul Ioan Raț, Mihail Cociuba, George Brădian, Ioan Popovici, Petru Fruja, Alexandru Gavra, Dimitrie Bonciu, Dimitrie Ebesfalvai, Mia Simeon, Simeon Susan, Ioan Somboti și George Munteanu.

Problema amplasamentului noii catedrale a devenit o constantă preocupare în ședințele Consiliului parohial. În ședința din 15 iunie 1855, Ioan Arcoși, președintele comunității românilor ortodocși arădeni prezintă două variante, una pe strada Bohuș, iar cea de-a doua pe strada Forray. Aceeași problemă este reluată și în ședința din 18 iunie 1855, majoritatea fiind de acord cu a doua variantă. Cu toate acestea, nici până în 1861 problema nu era definitivă, lucru dovedit de ședința din 23 mai 1861 în care mai mulți enoriași se

arătau nemulțumiți de locul de pe strada Forray, cerând președintelui să revină asupra hotărârii. Următoarele ședințe din 15/27 august și 1 septembrie, reiau aceleași discuții cu privire la amplasamentul noii catedrale. Pe fondul acestor dezbateri și cu toate greutățile întâmpinate în adunarea fondurilor, episcopul Procopie Ivașcovici achiziționează de la primăria orașului așa numita „grădină Tökölyană”, la data de 8 mai 1862, contra sumei de 853 fl. 30 cr. Acest loc este luat de către primăria orașului, iar în prima jumătate a secolului al XIX-lea s-au demarat lucrările pentru înfundarea brațului activ al Mureșului, care închidea prin cele două bucle majore, în forma literei S, Grădinile Tekelija (Tököly) și Tineretului (Jungen Garden) trasându-se conturul Pieței de azi. Astfel primăria parcelează locul cu pricina în mai multe intravilane, piețe și străzi. Când s-a început zidirea bisericii, intravilanele ce înconjurau piața erau fără edificii și se întrebuințau ca și grădini de legume. Locul pe care este zidită actuala biserică era un loc mlăștinos. În partea de răsărit a altarului curgea o ierugă, un braț mort al Mureșului, de aceea biserica se va zidi pe pilote de stejar. Drept consecință a unui astfel de amplasament biserica va necesita, în decursul timpului, mai multe intervenții, renovări și restaurări.

Următoarea etapă a constituit-o contactarea unui arhitect pentru realizarea proiectului viitoarei biserici. Încă din 1855 este contactat „maistorul” Ursics L. Murariu pentru a calcula costurile proiectului. În luna ianuarie a anului 1857 se prezintă episcopului un prim plan care va fi finalizat abia în 24 ianuarie 1860. Dorința tuturor era ca biserica să aibă două turnuri. Lucrul acesta reiese din intervenția lui Ioan Somboti, în ședința de lucru din 1 septembrie 1861. Din lipsa de fonduri, ședința din 30 aprilie 1861 decide ca biserica să fie ridicată cu un singur turn, iar în cazul în care s-ar aduna suficiente fonduri biserica să fie edificată cu două turnuri. Tot acum arhitectul Ursics L. Murariu solicită comunității românilor suma de 400 fl. ca onorariu pentru cele trei planuri întocmite.

Constatăm că au fost întocmite trei planuri sau trei variante de construcție a noului edificiu, variante care însă nu au mulțumit nici pe episcop, nici pe reprezentanții comunității românilor ortodocși din Arad. Drept urmare, la data de 25 mai 1861, „comunitatea bisericească orientală arădeană” încheie un *Contract de zidire* cu arhitectul Antoniu Czigler junior, în valoare de 34.450 fl. austrieci. Clauzele contractului prezintă etapele construcției precum și ratele plăților către arhitect. Tot din clauzele contractului aflăm că întreprinzătorul se angaja să dărâme vechea catedrală precum și să selecteze materialul de construcție rezultat din dărâmarea bisericii. Contractul se încheie între arhitectul Antoniu Czigler și reprezentanții comunității bisericești ai românilor din Arad: Ioan Arcoși – președinte, protopopul Ioan Raț, George Suciu, George Munteanu, Simeon Susan și Ioan Somboti. Potrivit acestui contract putem considera anul 1861 ca anul în care s-a deschis șantierul de construcție al noii catedrale.

În data de 15/27 iunie 1861, membrii comitetului bisericesc se întrunesc în ședință de lucru la care este invitat și arhitectul A. Czigler. Se discută unele ajustări ale planului inițial, la dorința credincioșilor și a episcopului. În mod special, episcopul dorea ca noua catedrală să aibă douăsprezece ferestre, lucru realizat într-un final, cu mare dibăcie, de arhitectul Antoniu Czigler, dacă ținem seama și de fereastra dintre cele două turle. Acesta va rămâne planul după care se va construi noua catedrală a românilor arădeni, fiind aprobat de membrii comitetului parohial în ședința din 24 iunie 1862.

Cu toate că șantierul de construcție a fost deschis în anul 1861, piatra de temelie a bisericii a fost pusă la data de 19 mai 1862 de către episcopul Procopie Ivașcovi. Faptul acesta reiese dintr-un document care prezintă cheltuielile cu ocazia acestei ceremonii, cheltuieli care s-au ridicat la suma de 136 fl. 50 cr. Tot din această *Specificare* aflăm că în fundația bisericii a fost pusă o cutie din tablă cu litere scoase în relief, în care au fost așezate documentele cuvenite la un astfel de prilej. La slujbă au participat mai mulți preoți și diaconi din cuprinsul eparhiei, întreaga ceremonie încheindu-se cu o masă de prânz la care au participat 30 de persoane. Așadar, lucrările de construcție la noul edificiu al Catedralei din Arad, încep după data de 19 mai 1862. Clădirea bisericii a ajuns sub acoperiș în anul 1863, într-o formă mai modestă decât apare astăzi. Lucrări de finisare, reabilitare și restaurare au continuat și în anii următori, astfel că abia la data de 28 februarie 1870 lucrările au fost încheiate. În anul 1864, mai mulți membri ai comunității parohiale sesizează că arhitectul nu întrebuințează material de calitate în pardosirea bisericii și că în general, sunt multe defecte în zidirea și finisarea clădirii. Drept consecință, în ședința din 12 aprilie 1864, Comitetul parohial numește o comisie pentru constatarea și rezolvarea acestor neajunsuri. Comisia era formată din: profesorul Alexandru Gavra – președinte, avocatul Ioan Popovici, Ioan Popovici Desseanu – avocatul comunității, Petru Fruja – proprietar, Ioan Pap – senator, George Szabo, Ioan Măcean și George Suciu. Legat de aceeași temă, ședința din 5/17 iulie, hotărăște ca aceeași comisie să facă o evaluare a întregii clădiri, până la data respectivă, pentru a avea o situație financiară clară în vederea ajustărilor care voi fi făcute noii clădiri.

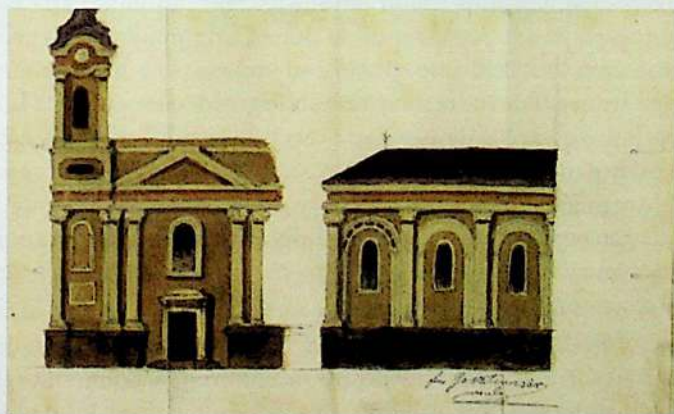
Anul 1865 rămâne un an de referință în istoria și devenirea Catedralei Vechi a Aradului, un an cu o însemnătate deosebită și în viața și istoria Bisericii Ortodoxe din Transilvania. Considerăm anul 1865 ca anul târnosirii bisericii catedrale, aceasta în conformitate cu referirile ulterioare ale istoricilor și consemnărilor cronicarilor vremii. Așadar, târnosirea bisericii are loc înainte de finalizarea lucrărilor, mai precis la data de 17 septembrie 1865. Pentru un asemenea eveniment era nevoie de confirmarea curții de la Viena. Demersurile au fost făcute, presupunem, deodată cu petiția înaintată împăratului în

Clopot din anul 1764 donat de episcopul Sinesie Jivanovici
(efigia episcopului donator)

Cruce de lemn de pe masa
Sfântului Altar,
repictată în anul 1777
Muzeul Mănăstirii Arad-Gai

Planul de construcție al Catedralei
(1863)

care se cerea separarea de ierarhia sârbească. Lucrul acesta se petrece la data de 18 februarie/2 martie 1862. La data de 22 iulie 1864, în noua catedrală încă nesfințită, se adună deputații clerici și mireni, sub președinția episcopului Procopie Ivașcoviți pentru a alege deputații la Congresul sârbesc, la care urma să se discute problema separării ierarhice. Rezoluția acestei probleme va fi dată de împăratul Francisc I printr-o diplomă imperială pe care o înmânează prefectului de Arad Gheorghe Popa, la data de 13 septembrie 1865. Această diplomă aproba și sfințirea catedralei. Astfel că, duminică, 17 septembrie are loc târnosirea Catedralei românilor din Arad și tot atunci, prefectul Gheorghe Popa înmânează episcopului Procopie Ivașcoviți diploma imperială în baza căreia o parte din românii bănățeni erau anexați Episcopiei Aradului. Un eveniment cu dublă semnificație, bisericească și națională, sărbătorit cu mare fast, așa după cum mărturisește presa vremii.

Ziarul de limbă maghiară *Arad* consemnează în paginile sale acest eveniment deosebit, redând multe detalii. Conform cronicarului, la acest mare eveniment au participat mulți preoți din regiunea Arad și Banat. Încă din zilele precedente au fost prezenți în oraș, împreună cu credincioșii lor. Festivitățile au început la ora 9 în catedrală, prin alocuțiunea prefectului. A urmat apoi citirea diplomei, mai întâi în limba latină, iar apoi în limba română, de către notarul comitatens (al prefecturii) Nicolae Filimon. După citirea diplomei vorbește din nou prefectul, după care urmează cuvântul episcopului. Cuvântul său se adresează în mod deosebit preoților și credincioșilor noilor parohii intrate sub jurisdicția sa. Acestui cuvânt îi răspunde protopopul de Belinț, asigurându-l pe episcop de toată loialitatea lor. Șirul alocuțiunilor se încheie prin intonarea imnului. În continuare are loc rânduiala sfintei slujbe, care durează până la ora 12. Urmează prânzul de 70 de persoane servit la hotelul „Crucea Albă”. Impresionanta manifestare se încheie în seara aceleași zile prin retragerea cu torțe organizată de studenții teologi și elevii preparanți, care au manifestat la casa episcopului și a prefectului. Cronicarul ține să sublinieze că întreaga manifestare a avut o puternică notă românească, vorbind-se exclusiv românește.

Astfel, Catedrala Veche trăiește încă de la începuturile sale un eveniment crucial din viața Bisericii și a poporului român, anume despărțirea de ierarhia sârbească prin reactivarea mitropoliei Ardealului, anexarea unor părți din Banat la episcopia Aradului și desigur sfințirea ei.

În întâmpinarea acestui eveniment conducerea catedralei este preocupată de împodobirea interiorului bisericii cu tâmplăria necesară, în mod deosebit, scaunele, iconostasul și amvonul sau catedrala de predică. Astfel, la data de 14/26 mai 1865 reprezentanții „Comunei bisericești gr. orien-

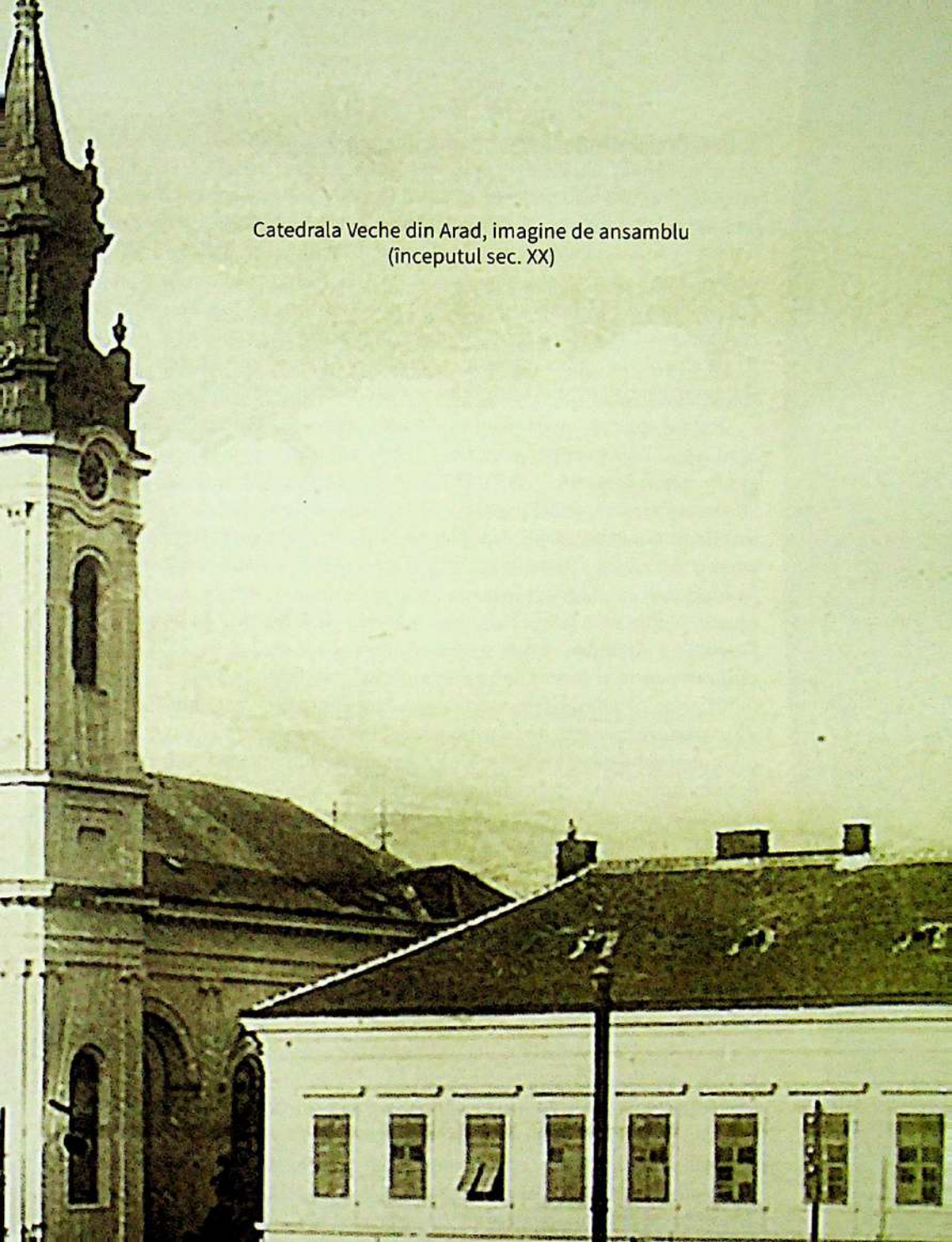
tale române catedrale a Sfântului Ioan din Arad" încheie un contract cu sculptorul Lazăr Ianițiu (Ianici), „scobitor de icoane”, în vederea confecționării iconostasului și a amvonului sau a „catedrei de predică”. Potrivit contractului încheiat între cele două părți, valoarea lucrării s-a ridicat de suma de 4.080 fl. austrieci. Planul iconostasului este inspirat din iconostasul bisericii sârbești din Timișoara, adaptat proporțiilor catedralei din Arad. Lemnul folosit în confecționarea iconostasului este din următoarele esențe: gorun – postamentul, tei – icoanele și brad – ancadramentele și stâlpii. Catedrala de predică sau amvonul, care era situat în partea stângă, deasupra tronului Maicii Domnului și care astăzi nu mai există, era confecționat din lemn de tei și brad. Plata sculptorului s-a făcut în mai multe tranșe, în funcție de finalizarea unor etape dinainte stabilite. Până în luna septembrie „scobitorul de icoane” trebuia să finalizeze postamentul și primul rând de icoane, adică al icoanelor împărătești și al ușilor. În anul următor trebuia finalizat nivelul al doilea, cel al icoanelor praznicale, iar în al doilea an de la încheierea contractului trebuia finalizat ultimul nivel, al icoanelor Sfinților Apostoli și al Crucii. Contractul este semnat de sculptorul Lazăr Ianițiu, împreună cu văduva Ecaterina Ianițiu, care și garantau cu averea lor ducerea la bun sfârșit a clauzelor respectivului contract și de către protopopul Ioan Raț și avocatul comunității, Ioan Popovici Desseanu.

Problema scaunelor din catedrală a fost discutată în ședința din 12/24 iulie 1865. O parte din membri erau de acord cu punerea scaunelor din catedrala dărămată, o parte pledau pentru executarea de scaune noi. În cazul în care erau puse scaune noi, vechii proprietari să aibă prioritate. Consiliul decide confecționare de scaune noi și scoaterea lor la licitație.

După cum se amintește mai sus, lucrările de construcție și de finisare a noii biserici catedrale se extind pe parcursul anilor 1862-1870. În 28 februarie 1870, episcopul Procopie Ivașcovici prezintă comunității bisericii catedrale o dare de seamă amănunțită, dată la care socotim a fi încheiate lucrările de zidire și finisare a Catedralei Vechi. În acest raport episcopul prezintă în amănunt sumele care s-au cheltuit la zidirea și înfrumusețarea bisericii catedrale, pe care o numește în același timp și biserică parohială. Este un moment important din istoria Catedralei Vechi care revelează ducerea la bun sfârșit a unui grandios proiect ecleziastic și cultural românesc, proiect care a coagulat în jurul său pe toți românii din Arad și din eparhia Aradului, indiferent de starea materială sau categoria socială din care făceau parte.

Catedrala Veche din Arad, imagine de ansamblu
(începutul sec. XX)

3. Catedrala ortodoxă Veche și episcopii Aradului

Întâi de toate, Catedrala Veche a fost locul de slujire al episcopilor Aradului, prima catedrală de propovăduire a Evangheliei lui Hristos din eparhie. În Catedrală au fost primiți și instalați Episcopii Aradului și din Catedrală s-au despărțit de popor, atunci când au trecut la cele veșnice sau când au devenit mitropoliți ai Ardealului, ai Banatului sau ai Olteniei. Pe amvonul ei au fost rostite cuvântările episcopilor Aradului la praznice și evenimente solemne, iar pe altarul ei au adus rugăciuni pentru popor, episcopii și preoții care au slujit și mărturisit credința ortodoxă și idealurile națiunii române.

Primul episcop care a slujit în actualul edificiu al Catedralei Vechi din Arad este cel care a inițiat, coordonat și finalizat construcția acesteia, **Episcopul Procopie Ivașcovici (1853-1873)**. Acesta inițiază, sprijină și încununează construirea Catedralei între anii 1861-1865, în vremuri dificile pentru românii ortodocși din părțile Aradului, lucrările fiind executate după proiectul arhitectului Anton Czigler și sprijinite într-o măsură semnificativă de familiile Mocsonyi și Gheorghe Sina din Viena, precum și de credincioșii eparhiei. Episcopul Procopie Ivașcovici, instalat în data de 2 ianuarie 1853 în vechea Catedrală a Aradului, situată pe malul drept al Mureșului, fiind un „român sârbizat, educat și format în școlile sârbești”, pregătit în preajma mitropolitului Ștefan Stratimirovici, asumă misiunea construirii unei noi Catedrale, slujind cu credință idealurile naționale și bisericești ale românilor. A avut un rol însemnat alături de Sfântul Andrei Șaguna la reînființarea Mitropoliei Ardealului, urmându-i acestuia în scaunul mitropolitan, precum și în separația ierarhică a românilor, în promovarea culturii clerului și a poporului prin școală, publicații și asociații.

În locul episcopului Procopie Ivașcovici ales Mitropolit al Ardealului, urmează – în urma votului exprimat de Sinodul electoral din Catedrala din Arad – **Episcopul Miron Romanul (1873-1874)**, fost profesor la Institutul Teologic din Arad, înflăcărat militant pentru drepturile românilor. Episcopul Miron Romanul a păstorit doar câteva luni la Arad, fiind ales Mitropolit al Ardealului.

În scaunul Episcopiei Aradului urmează **Episcopul Ioan Meșianu (1874-1898)**, tuns în monahism la mănăstirea Hodoș-Bodrog (1875), hirotonit la Sibiu întru episcop la 30 martie, același an, de către Mitropolitul Miron Romanul și Episcopul Ioan Popasu al Caransebeșului. După hirotonie, în data de 20 aprilie, este instalat ca episcop al Aradului deschizând cea mai luminoasă perioadă din istoria eparhiei Aradului în secolul al XIX-lea, având remarcabile realizări în plan bisericesc, educațional, cultural și misionar. A vizitat parohiile, a propus înființarea Episcopiei Oradiei, a susținut cultura și învățămân-

tu, a susținut vechile fundații și a înființat altele noi, a construit instituții de învățământ și a înființat publicații și Tipografia Diecezană. Numai în primii zece ani de păstorire au fost construite 30 de biserici și alte 140 au fost reparate. Prin trecerea la cele veșnice a Mitropolitului Miron Romanul (1898) este ales mitropolit al Transilvaniei.

După alegerea Episcopului Ioan Mețianu al Aradului în scaunul de Arhiepiscop al Transilvaniei și Mitropolit al românilor din Ungaria și Ardeal, în locul său, la Arad, a fost ales ca titular, **Episcopul Iosif I. Goldiș (1899-1902)**, profesor la Institutul Teologic din Arad, personalitate proeminentă a culturii și teologiei, militant pentru drepturile românilor și afirmarea ethosului ortodox prin limbă și cultură. Pe fondul luptei naționale și a diverselor tensiuni propagate în presa vremii, între diferite viziuni cu privire la exigențele misiunii noului episcop, în data de 2 mai 1899, Sinodul eparhial întrunit în Catedrală, alege pe Iosif Goldiș ca Episcop al Aradului. Hirotonit episcop în data de 4 iulie de către Mitropolitul Ioan Mețianu al Ardealului și Episcopul Nicolae Popea al Caransebeșului în Catedrala din Sibiu, Iosif Goldiș sosește în Arad în data de 18 iulie 1899. În ziua prăznuirii Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul, 20 iulie 1899, în Catedrala din Arad a fost instalat Iosif Goldiș ca Episcop al Aradului de către Episcopul Nicolae Popea al Caransebeșului, mandatat de Mitropolitul Ioan Mețianu.

Programul după care Episcopul Iosif Goldiș va conduce eparhia este *Statutul organic* șagunian, fiind convins că, în contextul provocărilor lumii, doar acesta va aduce rezultate vieții bisericești și culturale ale poporului român. Ideea centrală transmisă ca o „constituție” după care se va ghida este cea referitoare la rolul poporului în conlucrarea asupra conducerii eparhiei. Episcopul Iosif Goldiș afirmă, în câteva puncte, responsabilitățile pe care și le asumă ca arhiereu: a) grija ca preoții numiți părinți ai poporului să stea la înălțimea chemării lor, împlinind datoria amvonului și a altarului; b) păstorirea eparhiei în sensul Evangheliei lui Hristos și a canoanelor Bisericii, conlucrând la dezvoltarea instituțiilor bisericești școlare și fundaționale pe baza Statutului organic; c) „ca arhipăstor voi umbla pe calea apostolilor și a urmașilor lor; d) voi prefera calificațiunea și buna conduită și voi controla cu toată rigoarea activitatea funcționarilor și a corporațiilor din Biserică; e) voi căuta ca toate părțile constitutive ale organismului bisericesc să funcționeze armonios și voi sancționa posibilele neînțelegeri dintre preoți și învățători și dintre aceștia și popor; f) peste toate mă voi sili a mă face vrednic de încrederea cu care m-a distins Biserica mea”.

În locul Episcopului Iosif Goldiș, după un an și jumătate în care scaunul Episcopiei Aradului a fost vacant, în ziua de 23 aprilie 1903, la prăznuirea Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, este hirotonit în Catedrala din Sibiu, în-

tru arhiereu, **Episcopul Ioan I. Papp (1903-1925)**, în prezența delegațiilor bisericești de la Arad, Oradea și de la Caransebeș în frunte cu Episcopul Nicolae Popea. Ziua instalării Episcopului Ioan I. Papp s-a desfășurat cu o solemnitate aparte în Catedrala din Arad în data de 4 mai 1903. Episcopul Ioan I. Papp a păstorit în vremuri dificile pentru poporul român, generate de ingerințele guvernului maghiar în ceea ce privește autonomia Bisericii, de situația materială precară a poporului cauzată de primul război mondial, de invazia sectelor și de creșterea indiferentismului religios. Slujirea de arhiereu a desfășurat-o atât la altarul Catedralei, cât și la altarul culturii și școlii românești, la fel ca înaintașii săi. Rolul esențial pe care l-a avut în pregătirea Marii Uniri de la Alba-Iulia i-a adus pe bună dreptate denumirea de „Episcopul Marii Uniri”, cel care a afirmat în încheierea Sfintei Liturghii de la Alba Iulia inspirată formula: „Cel ce a înviat din morți și a înviat astăzi și neamul nostru românesc, Hristos adevăratul Dumnezeu”. În vremea Episcopului Ioan I. Papp, Aradul devine capitala politică a Marii Uniri, Biserica având un rol decisiv în coagularea forțelor sociale, educaționale și culturale, precum și în imprimarea în conștiința maselor de credincioși a idealurilor naționale. Tot în timpul păstoririi sale, Catedrala din Arad trece prin prefaceri arhitecturale și ornamentale deosebite, întreaga eparhie având parte de o bună administrare.

În 21 ianuarie 1925, Episcopul Ioan I. Papp al Aradului, după 22 de ani de slujire arhierească, trece la cele veșnice. Catedrala care l-a primit atunci când a fost instalat Episcop la Arad este și spațiul din care vrednicul episcop va fi condus spre cele veșnice, trupul său fiind așezat în cripta bisericii natale de la Pociovești, în locurile copilăriei din ținutul Bihariei de unde pornise în slujirea lui Dumnezeu.

Episcopul Grigorie Gh. Comșa (1925-1935) – Sinodul eparhial al Aradului, întrunit în 3 mai 1925 în Catedrală – așa cum era tradiția – sub președinția Mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului, alege în scaunul Episcopiei Aradului pe Dr. Gheorghe Comșa, subdirector general în Ministerul Cultelor și Artelor, om de vastă cultură ecleziastică. În seara dinaintea deschiderii Sinodului eparhial s-a oficiat în Catedrală, conform articolului 100 din Statutul organic, privegherea după tipicul Rusaliilor, iar în ziua desfășurării Sinodului, s-a săvârșit Sfânta Liturghie, după aceeași rânduială a Rusaliilor, urmată de „chemarea Sfântului Duh”, de către Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului în prezența deputaților sinodali și a poporului dreptcredincios. Hirotonia întru Episcop al Aradului a arhimandritului Grigorie Comșa a avut loc în Catedrala din Sibiu, în 14 iunie 1925, în prezența Mitropolitului Nicolae Bălan și a episcopilor Vartolomeu al Râmnicului și Noul Severin, Iosif Bădescu al Caransebeșului și a arhiereului Filaret Musta, iar investirea a avut loc în castelul Peleş, în 20 iunie, primind toiagul din mâna regelui Ferdinand I al României.

Instalarea Episcopului Grigorie Comșa în scaunul Episcopiei Aradului a avut loc în 12 iulie 1925, în Catedrală, în prezența Episcopului Iosif Bădescu al Caransebeșului, mandatarul Mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului.

Din păcate, după doar zece ani de păstorie la Arad, Episcopul Grigorie Comșa trece la cele veșnice, întreg Aradul fiind îmbrăcat în doliu. Trupul Episcopului Grigorie Comșa a fost transportat cu trenul și înmormântat la mănăstirea Hodoș-Bodrog. Prin trecerea la cele veșnice a Episcopului Grigorie Comșa, eparhia Aradului a fost vitregită de o personalitate uriașă a Ortodoxiei românești, de un apărător al dogmei, credinței și vieții Bisericii, de un episcop cărturar și misionar care a străbătut întreaga eparhie întărind în slujire și mărturisire a credinței pe preoții și credincioșii ei.

În locul Episcopului Grigorie Comșa, în 10 decembrie 1935 Colegiul electoral alege pe **Episcopul Andrei Magieru (1936-1961)**, personalitate marcantă a vieții bisericești și a învățământului teologic. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în 12 decembrie, este de acord cu această alegere, episcopul Andrei Magieru fiind confirmat prin Decret de Regele Carol al II-lea în data de 16 decembrie 1935. Instalarea noului episcop la Arad a fost făcută la praznicul Întâmpinării Domnului, pe 2 februarie 1936, în cadrul unor ample manifestări religioase și cultural-bisericești. Păstoria Episcopului Andrei Magieru la Arad s-a desfășurat sub semnul slujirii prin Liturghie și cultură, prin școală și grijă pentru dimensiunea socială a Evangheliei. Dar și sub semnul Crucii și al mărturisirii credinței în anii grei ai comunismului.

După o îndelungă suferință, în data de 13 mai 1960, Episcopul Andrei Magieru trece la cele veșnice. În data de 16 mai are loc în Catedrala din Arad slujba de înmormântare în prezența Mitropolitului Vasile Lăzărescu al Banatului, a Mitropolitului Nicolae Colan al Ardealului, a Episcopilor Iosif Gaf-ton al Argeșului, Valerian Zaharia al Oradiei, Teofil Herineanu al Clujului. Trecerea la cele veșnice a Episcopului Andrei, a lăsat un gol imens în inimile preoților și credincioșilor din istorica eparhie a Aradului. Blândețea, erudiția teologică și credința lui au mișcat inimile credincioșilor și a preoților, fiind – la fel ca Episcopul Grigorie Comșa – printre cei mai de seamă ierarhi din Biserica Ortodoxă Română.

În locul Episcopului Andrei în scaunul Episcopiei Aradului este ales în data de 15 decembrie 1960, Preotul Dr. Nicolae Corneanu, conferențiar la Institutul de grad universitar din Sibiu, teolog erudit, descendent dintr-o veche familie de slujitori ai altarului, bun cunoscător al istoriei și tradiției Bisericii din părțile Aradului și din Banat. Hirotonit arhieru de către Patriarhul Justinian în data de 15 ianuarie în biserica Sfântul Spiridon Nou din București, în data de 19 ianuarie 1961 are loc, în sala sinodală, solemnitatea de

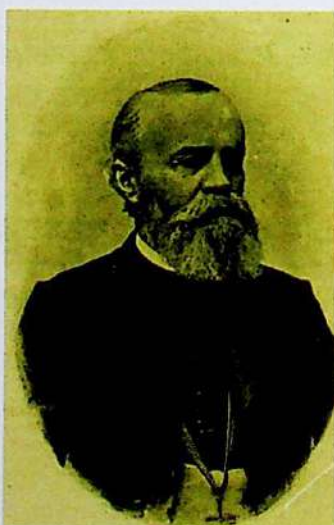
Episcopul Procopie Ivașcovici
(1853-1873)

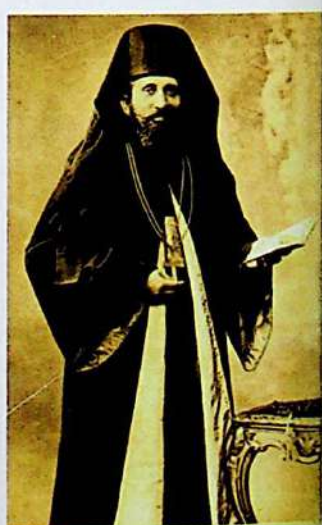
Episcopul Miron Romanul
(1873-1874)

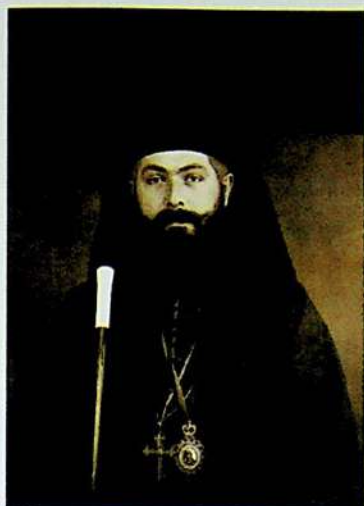
Episcopul Ioan Mețianu
(1875-1898)

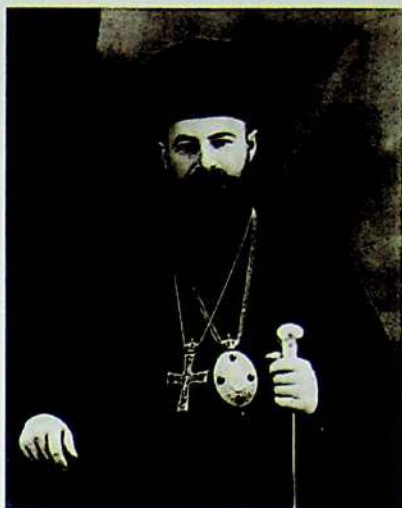
Episcopul Iosif I. Goldiș
(1899-1902)

Episcopul Ioan I. Papp
(1903-1925)

Episcop Dr. Grigorie Gh. Comșa
(1925-1935)

Episcop Dr. Andrei Magieru
(1936-1960)

Episcop Dr. Nicolae Corneanu
(1961-1962)

Episcopul Teoctist Arăpașu
(1962-1973)

Episcop Dr. Visarion Aștileanu
(1973-1984)

investire a noului arhiepiscop al Aradului. În seara zilei de 21 ianuarie, **Episcopul Nicolae Corneanu (1961-1962)** sosește în gara din Arad alături de Înaltpreasfințitul Firmilian, Mitropolitul Olteniei, iar în 22 ianuarie, dimineața, are loc Sfânta Liturghie și întronizarea Episcopului Nicolae în scaunul Episcopiei Aradului.

Episcopul Nicolae al Aradului a conștientizat chemare de a fi următor al marilor Episcopi ai Aradului, Miron Romanul, Ioan Meșianu, Iosif Goldiș, Ioan I. Papp, a episcopilor cărturari Dr. Grigorie Comșa și Dr. Andrei Magieru, în vatra bisericească a mitropolitului Sava Brancovici. Dar Preasfințitul Nicolae nu a păstorit mult timp la Arad, fiind chemat la înalta slujire de Mitropolit al Banatului.

După instalarea Preasfințitului Nicolae ca Mitropolit al Banatului, în scaunul Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmeagului a fost ales, la 28 iulie 1962, **Episcopul Teoctist Arăpașu (1962-1973)**. În seara de 15 septembrie o delegație formată din Înaltpreasfințitul Nicolae, Mitropolitul Banatului, Preasfințiii Episcopi Teofil al Clujului, Valerian al Oradiei, Visarion Ploieșteanul Episcop-Vicar Patriarhal și Preasfințitul Teoctist dimpreună cu oficialități au sosit în gara din Arad. Duminică, 16 septembrie 1962, în Catedrala din Arad a avut loc instalarea noului Episcop, într-o atmosferă de sărbătoare.

În vremea Episcopului Teoctist, Episcopia Aradului s-a bucurat de o bună organizare bisericească, administrativă și culturală. În timpul păstoririi sale, Catedrala din Arad a primit oaspeți de seamă: Vasile Lăzărescu, Mitropolitul Banatului, Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului, Firmilian, Mitropolitul Olteniei, Patriarhul Justinian (1967) – ocazie cu care este târnosită biserica parohială cu hramul Adormirea Maicii Domnului – Iustin Moiescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Vasile Coman, Episcopul Oradiei, Antim Târgovișteanul, Episcop Vicar Patriarhal, Longhin Timici, Episcop de Tuzla (Jugoslavia), Germain Hardy, Episcop de Saint Denis.

În locul Episcopului Teoctist, ales Mitropolit al Olteniei, Colegiul Electoral Bisericesc alege în scaunul Episcopiei Aradului pe **Episcopul Visarion Aștileanu (1973-1984)**. Duminică, 26 august 1973, a avut loc în Catedrală instalarea noului Episcop, evenimentul începând cu slujba de Priveghere de sâmbătă seara. Tot în timpul arhipăstoririi Episcopului Visarion, a fost ales la Arad ca Arhiepiscop-Vicar Gherasim Cucoșel, cu titlul Hunedoreanul (1977-1985) care a desfășurat o frumoasă activitate misionară.

După 11 ani de arhipăstorie, Preasfințitul Visarion trece la cele veșnice. După ce a fost privegheat de zeci de preoți și mulțime de credincioși în Catedrală, în ziua de 9 august are loc slujba prohodirii în Catedrală în prezen-

ÎPS Dr. Timotei Seviciu, Arhiepiscopul Aradului

ța Înaltpreasfințitului Nicolae, Mitropolitul Banatului, a Înaltpreasfințitului Teofil, Arhiepiscopul Vadului, Clujului și Feleacului, a Preasfințitului Vasile, Episcopul Oradiei și a Preasfințitilor, Episcopi-Vicari, Pimen Suceveanul, Lucian Făgărășanul, Damaschin Severineanul, Timotei Lugojanul și Gherasim Hunedoreanul, precum și a reprezentanților cultelor, a oficialităților și a credincioșilor. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul Catedralei, iar după încheierea cuvântărilor în care au fost elogiata personalitatea și faptele ierarhului, a urmat înconjurarea Catedralei, sicriul fiind purtat pe umeri de 8 preoți, în sunetul clopotelor, „în prezența fețelor cernite a peste o sută de preoți și a numeroși credincioși veniți să aducă un ultim omagiu fostului lor păstor sufletesc”. A fost înmormântat în cripta mănăstirii Hodoș-Bodrog, alături de episcopii Aradului: Iosif Goldiș, Grigorie Comșa și Andrei Magieru.

În locul Episcopului Visarion Aștileanu este ales de către Colegiul Electoral Bisericesc, în scaunul Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmaagiului, **Episcopul Timotei Sevcicu (1984-prezent)**. Fost Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și Secretar al Episcopiei Aradului, noul Episcop venea cu o pregătire teologică temeinică și cu o bună cunoaștere a realităților bisericești, culturale și sociale din vestul României. În data de 2 decembrie 1984 este înscăunat în istoricul jilț al Episcopiei Aradului.

În cele peste trei decenii de arhipăstorire, Episcopul Dr. Timotei Sevcicu a realizat o importantă operă pastoral-misionară și cultural-bisericească: a) construirea noii Catedrale a Aradului cu hramul Sfânta Treime, un vis împlinit al înaintașilor și o mărturie peste veacuri a credinței celor care au ctitorit-o, episcop, preoți și credincioși; b) ridicarea Episcopiei Aradului la rangul de Arhiepiscopie, Înaltpreasfințitul Timotei purtând titlul de Arhiepiscop al Aradului; c) reînființarea unor centre monahale, Feredeu, Roșia, Almaș, Crișan, Cetatea Colț, Ghelari, Sfântul Nicolae de la Vulcan, Straja, Cucuiș, Tămand, ș. a. d) reînființarea Facultății de Teologie, continuatoarea Academiei Teologice, înființarea Seminarului Teologic, a Școlii de cântăreți bisericești, a Seminarului Monahal de la Prislop; e) până în prezent, în timpul arhipăstoririi Înaltpreasfințitului Timotei, au fost construite peste 70 de biserici și au fost restaurate peste 450 de locașuri de cult, multe fiind monumente istorice; f) a coordonat restaurarea întregului complex arhitectural de la Mănăstirea Arad-Gai, ctitorie a Episcopului Sinesie Jivanovici (1751-1768); g) în 1989 este redeschis Muzeul colecției de artă și carte veche românească; h) a desfășurat o constantă activitate pastoral-misionară concretizată în sute de vizite canonice, pastorale atât în cuprinsul eparhiei Aradului, cât și la parohiile ortodoxe a românilor din Ungaria care din 1992 sunt sub jurisdicția Episcopiei Aradului, donând cărți de rugăciune, catehisme, Sfânta Scriptură. Prezent la sute de evenimente culturale, naționale și educaționale, Înaltpreasfințitul

Timotei reprezintă, în duhul și metoda înaintașilor săi, în scaunul eparhiei Aradului, valorile Evangheliei și ale Bisericii Ortodoxe în contextul lumii secularizate și globalizate actuale. În timpul păstoririi de până acum, Înaltpreasfințitul Timotei a primit vizita înalților ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române în frunte cu Patriarhul Teoctist Arăpașu (1994) și Preafericitul Părinte Daniel, care, în calitate de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, realizează trei vizite pastorale la Arad: în anul 2008 sfințește noua Catedrală a Aradului; în anul 2009 ridică Episcopia Aradului la rangul de Arhiepiscopie; în anul 2011 târnosește biserica Mănăstirii Arad-Gai. La aceste vizite se adaugă zecile de delegații din țară și străinătate, pri-

mite în Arhiepiscopia Aradului, precum și cultivarea unui ecumenism local, construit printr-un dialog și atitudine înțeleaptă în contextul pluriconfesional și multicultural specific zonei de vest a României.

În perioada 1990-1994, în Episcopia Aradului slujește ca Arhiereu-Vicar, Emilian Birdeș, cu titlul de Arădeanul, iar în data de 16 iulie 2017 a fost instalat în Catedrala Veche a Aradului, Preasfințitul Părinte Emilian Crișanul, actualul Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Aradului (ales în 4 iulie 2017), care asumă, alături de Înaltpreasfințitul Părinte Timotei, dinamica bisericească, misionară și culturală a Arhiepiscopiei Aradului. Cu o temeinică pregătire teologică, cu frumoase realizări în plan misionar, bisericesc și cultural, Preasfințitul Emilian Crișanul asumă slujirea unei străvechi vetre episcopale de spiritualitate și cultură bisericească și românească.

4. Catedrala Veche – *topos* liturgic-arhitectural

Se cuvine a face o descriere a bisericii din punct de vedere arhitectural, potrivit documentelor și descrierilor vremii, pentru a avea o imagine cât mai completă a felului cum arăta biserica catedrală la momentul finalizării lucrărilor de construcție, evoluția ei în timp și cum arată astăzi. Întreaga construcție este executată în stil baroc, la modă în perioada zidirii, ca mai toate bisericile mari din părțile de apus ale Ardealului și ca cele din Banat, sub influența puternicului curent apusean. Are for-

mă de cruce marcată printr-un transept transversal, așezat între altar și naos, chiar în fața iconostasului. Este încăpătoare și înaltă, zidită din cărămidă, marcată în fața prin două turle, lucrate în același stil baroc. Ferestrele mari și înalte servesc pentru luminarea interiorului și sunt distribuite în raport cu zonele în număr de cinci. Aceste zone sunt despărțite în interior prin coloane de formă prizmatică încastrate în zid, cu capiteli pe care se sprijină postamente de piatră, deasupra cărora se ridică arcurile dublouri în plin cintru pentru susținerea bolților. Altarul este prevăzut cu semicalotă, pronaosul și naosul cu boltă semicilindrică la fel ca și absidele laterale; sub cafas trei bolți mănăstirești, în timp ce în încăperea parterului turnului clopotniță, de la nord-vest este cupolă. Absida altarului în interior este semicirculară cu o nișă pentru tronul arhieresc. Pronaosul deschis spre naos, are patru stâlpi de zidărie din care doi adosați zidurilor laterale, stâlpi care susțin cafasul. Pronaosul este deschis și spre parterul turnului clopotniță. Altarul este prevăzut cu trei ferestre, iar la cafas, chiar în axul bisericii, o fereastră deasupra ușii de intrare, în total fiind 12 ferestre. Intrarea în biserică se face pe laturile de vest, nord și sud. Ușile sunt din lemn, cu două caturi și au ancadrament din piatră. Intrarea de pe latura vestică, socotită ca intrare principală, este flancată de pilaștri profilați cu capiteli ionice. La exterior, absida altarului este poligonală, prezentând cinci laturi, din care cele ce fac legătura cu absidele laterale sunt ușor curbate. Absidele laterale poligonale, prezintă câte trei laturi. Turnurile clopotniță au deschideri dreptunghiulare cu partea superioară în arc în plin cintru. Ferestrele sunt încadrate de pilaștri cu capetele combinate. După un registru intermediar de ovuri, ce adăpostește câte un ceas pe fiecare latură, se înalță învelitoarea din cupru.

Decorarea interioară a Catedralei trebuia să mențină linia arhitecturală a acesteia. În acest sens, în anul 1899 este sfințit „Chivotul lui Bosioc”, în Duminica Rusalioilor, după Sfânta Liturghie. Acest element decorativ de excepție este realizat prin implicarea episcopului Ioan Simu și sprijinul Doamnei Iuliana, văduva lui Petru Florescu, familie creștină care a sprijinit constant Catedrala din Arad, fiind printre ctitoriile acesteia și măiestria vestiților sculptori Nistor Bosioc și fiul său Iosif din Berliște. A fost conceput ca parte integrantă a iconostasului, de unde a și împrumutat elemente decorative, precum și a întregului mobilier bisericesc existent.

În 10 decembrie 1903, Episcopul Ioan I. Papp emite o circulară către toate protopopiatele și parohiile din eparhia Aradului în vederea contribuției la reabilitarea și renovarea bisericii catedrale. În acest act explică situația structurală a bisericii catedrale, amenințată cu o degradare continuă datorită solului mlaștinos – locul era mlaștina Mureșului vechi – pe care a fost construită și pilonilor din lemn care o susțin. Doar la câțiva ani după edificare s-a constatat o inadecvare a solului pe care a fost construită Catedrala întrucât a apărut o fisură în zid deasupra ușii dinspre miazăzi. Deși s-a reparat această fisură, după câțiva ani a apărut din nou, extinzându-se până aproape de partea de sus (cerimea) a

edificiului bisericesc. Motivele unui asemenea demers vizau nu doar siguranța edificiului bisericesc, ci și datoria ca prima biserică a eparhiei ca însemnătate și semnificații să fie restaurată.

Astfel, prin această circulară se dispune ca în a doua zi de Crăciun în toate bisericile eparhiei să circule un disc, îndată după citirea Evangheliei de la Liturghie. În scurt timp s-a strâns o sumă considerabilă de 50.899 coroane și 53 fileri, în fruntea listei donatorilor fiind Episcopul Ioan I. Papp cu 5000 de coroane. Era vorba despre „repararea radicală a bisericii catedrale”, care reprezenta edificiul central al eparhiei unde se adună elevii care frecventează școlile din Arad, soldații regimentului staționat la Arad, reprezentanții clerului și ai poporului care funcționează în diverse organisme bisericești și civile. De asemenea, unul dintre motive era și acela că, în contextul confesional din Arad, biserica catedrală trebuia să fie restaurată, consolidată și înfrumusețată. Comitetul parohial ia în dezbatere indemnul Episcopului Ioan I. Papp și delegează o comisie care să „cerceteze pe fiecare credincios al bisericii noastre și să stăruie să nu rămână nici unul care să nu contribuie cu dinarul său spre scopul măreț al renovării bisericii”. Dintre lucrările realizate amintim: se ridică turlele deasupra orologiului, fiind acoperite cu aramă și aurite; se tencuiesc pereții, se pardosește întreaga Catedrală cu ceramică; se schimbă ușile și ferestrele cu sticlă colorată; se aurește iconostasul, pictura iconostasului este refăcută de Ioan Zaicu; sculptura și auritura aparțin lui I. Bosioc.

Ca urmare a reparațiilor realizate la biserica catedrală, în ziua de duminică, 4 iunie 1906, a avut loc ridicarea crucilor și așezarea lor pe turnurile Catedralei, cu o solemnitate aparte și o numeroasă participare a clerului și credincioșilor. În ajunul sărbătorii Nașterii Domnului din anul 1906 a avut loc sfințirea Catedralei din Arad, după lucrările de restaurare care au început în primăvara aceluiași an. Lucrările întreprinse în această perioadă au constatat în: echilibrarea turnurilor prin ridicarea lor în armonie cu clădirile de lângă catedrală, întărirea construcției acoperișului și aplicarea unui acoperiș mai ușor, nivelarea și pardosirea padimentului, renovarea interioară și exterioară radicală. Cu toate aceste restaurări semnificative, mai rămânea de realizat împodobirea bisericii catedrale cu pictură. Pictura se va realiza mai târziu – după cum vom vedea – din motive tehnice și, mai ales, din motivul lipsei de fonduri. Să nu uităm, începuse primul război mondial și românii ortodocși se aflau sub administrație străină. În perioada de restaurare, sfintele slujbe s-au săvârșit în Capela Institutului Pedagogic-Teologic și în Capela școlii din Pârneava.

În 1921, înainte de sărbătoarea Nașterii Domnului, cu o solemnitate aparte, Catedrala din Arad este sfințită, reparațiile și pictura interioară fiind finalizate. De asemenea, Catedrala a fost dotată și cu trei clopote – clopotul dăruit de episcopul Ioan I. Papp fiind luat de armata austro-ungară – și electricitate.

Iisus Hristos Patocrator

Frescă din pictura Catedralei, pictor Anastase Demian
(1957 - 1959)

Icoanele Împărătești ale Mântuitorului și Maicii Domnului.
Pictor Ioan Zaicu
(1906-1907)

Ușile Împărătești
Pictor Ioan Zaicu
(1906 - 1907)

Această împodobire a Catedralei printr-o haină nouă era în corespondență cu noile realități românești generate de actul istoric al Marii Uniri de la 1918, act în care Aradul a avut un rol determinant. Episcopul Ioan I. Papp adresează – după actul Unirii de la 1918 – un memoriu Departamentului cultelor și artelor, reprezentat de Octavian Goga, expunând situația bisericii catedrale și astfel obține fondurile necesare finalizării reparațiilor și, mai ales, împodobirii ei cu pictura bisericească specifică. Dimpreună cu renovarea Catedralei au mai fost renovate și clădirile din jurul acesteia care aparțineau Bisericii. Se dorea o armonizare a întregului ansamblu bisericesc. Înainte de sfințire, în 17 octombrie 1921, cele 3 clopote noi, turnate pe cheltuiala guvernului, în urma memoriului episcopului Ioan I. Papp, au fost depuse în fața Catedralei, fiind sfințite la orele 9 dimineața în prezența clerului și a credincioșilor din Arad, care în procesiune au venit de la capela Internatului de fete unde provizoriu se oficiau slujbele pe perioada restaurării și pictării Catedralei. Astfel, duminică, 8 decembrie, Catedrala ortodoxă a Aradului a fost sfințită, fiind destinată ca locaș de închinare, luminare și mântuire credincioșilor din Arad și din întreaga eparhie. Slujba de sfințire, la care au participat ierarhii Nicolae Bălan, Mitropolitul Transilvaniei, Iosif Bădescu, Episcopul Caransebeșului, Roman Ciorogariu, Episcopul Oradiei-Mari, Filaret Musta al Vârșetului și Ioan I. Papp Episcopul Aradului, înconjurați de un impresionant sobor de preoți și diaconi, a fost percepută ca o „sărbătoare a Ortodoxiei”.

La aproape două decenii de la acest eveniment, sunt realizate noi lucrări de restaurare și împodobire a Catedralei sub directa coordonare a Episcopului Andrei Magieru al Aradului. În 5 noiembrie 1939, în urma lucrărilor de renovare, biserica catedrală din Arad a fost sfințită. Oaspeții vin la Arad încă de sâmbătă după-amiază: Episcopul Dr. Nicolae Popovici de la Oradea, generalul Petre Georgescu, comandantul suprem al Gărzilor Naționale, profesorul Nichifor Crainic, Dr. Nicolae Zigre, ministrul Cultelor, Dr. Silviu Dragomir, ministrul minorităților, precum și alte personalități ale culturii române.

În perioada comunistă, Catedrala a continuat să reprezinte centrul spiritul-liturgic și arhitectural al Eparhiei Aradului. Lucrările de restaurare, înnoire și împodobire continuă, fapt ce relevă credința ierarhilor, a preoților și credincioșilor care au viețuit și mărturisit pe Iisus Hristos în acea perioadă. În perioada comunistă, în timpul păstoririi Episcopului Andrei Magieru, Catedrala a fost integrată din nou într-un amplu proces de restaurare, înnoire și de pictură. Înainte de a fi restaurată și pictată în interior, Catedrala a fost reparată și restaurată în exterior sub îndrumarea arhitectului eparhial Francisc Trithaler. Astfel, în 1955 s-au executat lucrări de izolare împotriva igrasiei, s-au înnoit crucile de pe turnuri de deasupra altarului și a antreurilor, s-a schimbat tabla ruginită de pe turnuri, iar restul s-a curățit și s-a reparat, s-a schimbat

lemnăria putrezită de la acoperiș, s-au confecționat noi burlane și jgheaburi, s-au vopsit ferestrele, ușile și s-au stropit cu praf de piatră toți pereții exteriori. În urma acestor lucrări, Catedrala a fost sfințită în 16 octombrie 1955 de către Episcopul Andrei Magieru, înconjurat de un sobor de preoți.

Pictarea Catedralei a început în 1957 când s-a realizat doar pictura din Sfântul Altar. În 1958 s-a continuat cu pictura secțiunii de deasupra soleei și până la pilaștri, continuându-se în 1959 cu pictarea întregii Catedrale, lucrare finalizată – după anumite amânări – în ziua de 3 decembrie 1959, de către pictorul Anastase Demian. Toată Catedrala este pictată în frescă, mai puțin icoanele Sfinților Apostoli Petru și Pavel de lângă ușile laterale dinspre nord și icoanele Sfinților Nicodim de la Tismana și Grigorie Decapolitul de lângă ușile laterale dinspre sud care sunt în tempera. În urma evaluării picturii – după ce au fost motivate și rectificate câteva aspecte – s-a ajuns la concluzia că

„din punct de vedere tehnic, pictura în frescă, în maniera tencuiei neschivisite este realizată în condiții bune, iar coloritul viu și luminos, nefiind strident, are un aspect de noblețe. Dând picturii un caracter grafic și păstrând la bază stilul picturii bizantine, artistul a găsit o formulă de interpretare fericită și personală, armonizând-o cu barocul arhitectonic al bisericii. Pictura în general este o lucrare de creație artistică și personală, prin compoziția scenelor și expresivitatea tipurilor”.

Pentru ca fresca să fie realizată la standarde înalte, a fost nevoie ca vechea tencuială a zidurilor interioare să fie înlocuită cu o tencuială nouă. Totodată a fost realizată și lucrarea de marmorare care a constat în confecționarea de plăci din beton armat, fixate pe zid cu cuie mari din mortar de ciment, acoperite de un strat de ipsos și marmură artificială. Tot în această perioadă, ușa din interiorul bisericii, de la turnul dinspre sud, a fost zidită, fiind așezată în locul ei o icoană mare, iar partea de sub icoană a fost marmorizată atât în partea de sud cât și în cea de nord a Catedralei – în așa-numita „cameră a Sfântului Mormânt”.

Tot în anul 1959 se auresc capitellurile și se fac eforturi pentru instalarea unui nou sistem de electricitate. Cu toate aceste realizări, la sfârșitul anului 1959 rămăneau o serie de lucrări care trebuiau împlinite: curățirea și aurirea parțială a iconostasului; ornamentarea zidurilor între ușile împărătești; înnoirea scaunelor bisericii; finalizarea montării noii instalații electrice. În timpul păstoririi Episcopului Nicolae Corneanu a fost curățit și aurit iconostasul, tronul Maicii Domnului și tronul arhieresc, precum și stranele și a fost finalizată lucrarea de introducere a noului sistem de electricitate.

În timpul păstoririi Episcopului Teoctist Arăpașu, biserica catedrală este

din nou restaurată. Astfel, „s-a reparat și vopsit din nou tabla de pe cele două turle ale Catedralei, s-au tencuit din nou cu ciment și praf de piatră ambele turle și s-a reparat și zugrăvit întreaga biserică la exterior; s-a construit un veșmântar pentru păstrarea odăjdilor preoțești, s-au făcut reparații la ferestre și la uși, acestea ca și toate gardurile de fier de la intrarea în curtea bisericii fiind toate vopsite din nou; s-a construit un trotuar în jurul catedralei spre a o feri de umezeală; s-au pictat în fridele de la fațada bisericii lăsate în acest scop, trei frumoase icoane ale Mântuitorului, Maicii Domnului și Sfântului Ioan Botezătorul, hramul catedralei, executate în frescă de pictorul bisericesc Ieremia Profeta”. Tot în timpul păstoririi Episcopului Teoctist a fost introdus sistemul de încălzire centrală în Catedrală.

Ample lucrări de restaurare a picturii Catedralei, de înnoire interioară și exterioară a acesteia, precum și a ansamblului arhitectural din jurul ei, au loc în timpul păstoririi Înaltpreasfințitului Părinte Dr. Timotei Sevciciu, actualul Arhiepiscop al Aradului, prin grija preotului paroh Ioan Tulcan și a Consiliului Parohial. În 1991 se montează icoanele de mozaic pe frontispiciul Catedralei de către maestrul Gheorghe Răducanu din București, în anul 1992 au loc renovări exterioare și interioare ale Catedralei, ale picturii acesteia, urmate de alte lucrări de restaurare în anul 2003, slujba de sfințire fiind săvârșită de Preasfințitul Părinte Timotei, în prima zi de Crăciun. Între 1995-1999 s-au efectuat alte lucrări la exteriorul Catedralei. În 2003 s-a pictat locul în care au fost lumânările dimpreună cu pronaosul, în 2004 a fost înlocuită instalația electrică de pe iconostas, în 2005 a fost introdusă încălzirea cu gaz. În anii 2000-2001 s-au desfășurat lucrări de restaurare a picturii la biserica „Adormirii Maicii Domnului”, precum și a exteriorului acesteia, slujba de binecuvântare a lucrărilor fiind săvârșită de Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Timotei la 9 decembrie 2001.

În anul 2014, întregul ansamblu arhitectonic al Catedralei istorice a Aradului a intrat într-un amplu proces de restaurare prin implicarea directă a preotului paroh Traian Micoroi. Totodată, patrimoniul cultural-liturgic a fost revalorificat, evidențiat și așezat la loc de cinste ca o mărturie vie a legăturii cu trecutul și a responsabilității față de prezent și de viitor. În acest sens, biblioteca parohiei care cuprinde cărți de patrimoniu și alte multe lucrări teologice și istorice valoroase, a intrat într-un complex proces de organizare. De asemenea, obiectele liturgice, care coboară pe firmamentul istoriei până în secolul al XVIII-lea, au fost restaurate dimpreună cu unele creații iconografice cu valoare patrimonială.

În ceea ce privește ansamblul arhitectural, au fost efectuate ample lucrări de structură și infrastructură, de amenajări interioare, așa încât întregul spațiu aferent Catedralei Vechi a dobândit o înfățișare nouă, în conformitate cu

valoarea istorică și arhitecturală a clădirilor. În acest sens amintim: 1) Renovarea și reamenajarea birourilor, a bibliotecii și a arhivei prin lucrări de igienizare, reparații pereți și pardoseli, înlocuit uși și ferestre, înlocuit calorifere, refăcut instalația electrică, zugrăvit, confecționat și montat mobilier pentru documente, reviste și cărți; 2) Amenajarea a două spații ca magazii pentru lucrurile bisericii: acoperăminte, prapori; 3) Renovarea sălii corului/sala de festivități a parohiei – lucrări de reparații capitale la pereți și acoperiș; vopsit tâmplărie; refăcut instalația electrică și zugrăvit; 4) Inventarierea cărților și revistelor existente în arhiva și biblioteca parohiei, pe suport electronic; 5) Restaurarea și evidențierea patrimoniului liturgic-bisericesc: obiecte liturgice (potire de argint, sfeșnice de argint, candelă etc.); icoane; veșminte arhieretice; mitre și antimise; 6) Reabilitarea și amenajarea curții interioare prin lucrări de infrastructură; refacerea instalațiilor de scurgere menajeră și pluvială; instalații de irigație; montat pavaj; amenajarea spațiului verde; reabilitarea și punerea în funcție a unei fântăni vechi aflată pe axul altarului, precum și racordarea ei la peisajul arhitectural al Catedralei; refacerea zidurilor de incintă prin confecționarea unui gard de fier forjat, precum și a porților de la cele două intrări, cu respectarea întocmai a vechii lor arhitecturi; repararea și zugrăvirea zidurilor interioare ale clădirii din partea dreaptă (sud) a catedralei; 7) Construirea unui lumânărar din zid în partea dreaptă a catedralei, construcția preluând teme arhitecturale din structura și arhitectura bisericii; 8) Restaurarea celor două troițe și reamplasarea lor într-un spațiu potrivit al curții; 9) Restaurarea ușilor de lemn de la cele trei intrări ale bisericii, precum și a ancadramentelor de piatră; 10) Renovarea și refacerea birourilor oficiului parohial finalizate prin: sală de ședință/recepție, unde s-a conceput și amenajat o galerie de tablouri cu portretele episcopilor, preoților și diaconilor care au slujit de-a lungul timpului în catedrala istorică a Aradului; sală de primire; secretariat; 11) Restaurarea întregului mobilier al parohiei; 12) Restaurarea a șapte icoane picate pe lemn, din patrimoniul catedralei, de o mare valoare artistică și religioasă și repunerea lor în spațiile aferente; 13) Recuperarea și restaurarea „Chivotului lui Bosioc” (1899) în anul 2016, obiect cu valoare de simbol în istoria Catedralei Vechi, o piesă arhitecturală de excepție, un element integrator al ansamblului arhitectural al interiorului Catedralei și al Sfântului Altar, în mod particular; 14) Restaurarea Mormântului Domnului, obiect de cult și element arhitectural de mare importanță în istoria catedralei, a vieții liturgice și a ansamblului sculpturilor în lemn din interiorul bisericii; 15) Confecționarea a două tetrapoade (proschinitare) în pronaosul bisericii, după forma și modelul Tronului Maicii Domnului de pe solee; 16) Renovarea și restaurarea celor două diaconare de pe laturile altarului, precum și a celor două verande de pe laturile naosului.

Tot în administrarea Catedralei Vechi este și biserica parohială cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, din strada Mihai Eminescu, nr. 59. Biserica a fost construită între anii 1912-1913, antreprenori fiind Carol Fényes și Alexandru Codilla. La 17 august 1912 s-a sfințit piatra fundamentală, iar la 14 decembrie 1913 biserica a fost dată în folosință. A fost sfințită abia la 16 octombrie 1921 de către episcopul Vasile Frențiu al Lugojului.

Locașul de cult este zidit din beton, piatră și cărămidă, fiind prevăzut cu două turnuri, trei nave și coruri deasupra navelor laterale, susținute de patru stâlpi, iar pardoseala este din plăci de ceramică. Altarul este despărțit de naos printr-un frumos iconostas sculptat de către Nicolae Bosioc și împodobit cu pictură datorată pictorului Balla.

În decursul timpului biserica a suferit mai multe reparații, așa cum au fost cele din anul 1932, când a fost reparat iconostasul și s-au efectuat modificări la accesul în turnuri. În acest an au fost sfințite și clopotele bisericii.

În urma actului din toamna anului 1948, biserica este trecută în patrimoniul Bisericii Ortodoxe Române, nefiind organizată în parohie, ci afiliată Parohiei Arad-Centru, preoții de aici slujind prin rotație.

De-a lungul timpului, la sfântul locaș s-au făcut mai multe reparații și îmbunătățiri. Astfel între anii 1963-1964 a fost introdus curentul electric, iar între 1966-1967, în timpul episcopului de atunci, Teoctist Arăpașu, biserica a fost împodobită cu o frumoasă pictură în frescă datorată lui Eremia Profeta din București. Cheltuielile au fost suportate din contribuțiile credincioșilor de la Parohia Arad-Centru și din partea Patriarhiei Române, care a donat suma de 25.000 lei. Sfințirea bisericii s-a făcut cu mare solemnitate la 22 octombrie 1967 de către Patriarhul Justinian Marina, asistat de Mitropolitul Banatului, Dr. Nicolae Corneanu și Teoctist Arăpașu, episcopul de atunci al Aradului, înconjuțați de un numeros sobor de preoți.

Între anii 2000-2001 s-au întreprins lucrări de reparații la acoperiș, la exteriorul și interiorul bisericii, fiind restaurată și pictura interioară de pictorul bisericesc Ana Marcu din Arad. Slujba de binecuvântare a lucrărilor de la biserică a fost săvârșită de Preasfințitul Episcop Dr. Timotei Sevcicu înconjurat de un numeros sobor de preoți și diaconi, în ziua de 9 decembrie 2001.

Recent, în decursului anilor 2018-2019, s-au executat reparații capitale în exteriorul bisericii, precum și montarea unor icoane în mozaic pe frontispiciul bisericii, în locul celor pictate și deteriorate datorită intemperiilor vremii.

Biserica parohială „Adormirea Maicii Domnului”

5. Ansamblul arhitectural al Catedralei Vechi: cultură și misiune

Catedrala Veche din Arad se înfățișează în peisajul urbanistic de astăzi ca un complex de clădiri, un ansamblu arhitectural de o mare eleganță, sobrietate și rafinament, conferind acestei instituții ecleziastice, și la propriu și la figurat, aspectul și statutul de cetate, o cetate a credinței ortodoxe, a identității spirituale și naționale cu care românii din această parte de țară s-au identificat în decursul istoriei ultimului veac și jumătate. Acest complex arhitectural are în centrul său biserica catedrală și cele două clădiri în formă de U care închid latura de nord și de sud a bisericii, formând o elegantă curte interioară. Ele respectă stilul arhitectural din vremea imperiului austriac, cu influențe renașcentiste și neoclase, dând nota unui complex ecleziastic unitar. Simplitatea sobră a acestor edificii, cu un singur etaj, este benefică în contextul arhitectonic al pieței, lăsând să se impună silueta bisericii. Cele două clădiri au fost construite în perioade diferite adăpostind instituții culturale și evenimente deosebite pe parcursul timpului.

Prima clădire s-a construit pe latura de sud a bisericii, între anii 1875-1876. Intenția de a construi pe terenul din jurul catedralei o găsim materializată încă din anul 1866. În acest an, la data de 12 mai, comunitatea bisericească din jurul catedralei înaintează o petiție episcopului Procopie Ivașcoviici în care îi prezintă intenția de a construi pe terenul din jurul bisericii o casă parohială, precum și spații comerciale de închiriat, după modelul bisericii ortodoxe din Pesta. Tot în această petiție i se cere episcopului să numească o comisie care să se ocupe cu adunarea de fonduri, întocmirea planurilor și construcția clădirilor. Textul este semnat de Alexandru Gavra, ca președinte al comisei, Atanasie Șandor, George Szabo, George Dogariu și ceilalți membri ai comunității bisericești. În ședința din 25 ianuarie/6 februarie 1870 este discutată aceeași problemă, în aceleași cadre, ceea ce demonstrează faptul că până la acea dată nu s-a întreprins nimic în acest sens.

În 1871, avocatul Ioan Popovici Desseanu propune un grandios proiect cultural, anume înființarea unui institut de învățământ superior la Arad, care să aibă sediul în clădirile ce urmau să fie ridicate în jurul Catedralei Vechi. Institutul urma să cuprindă un gimnaziu inferior, un gimnaziu superior, Preparatoria, Institutul Teologic, o facultate de drept și una de filozofie, o școală reală și o școală politehnică. Deoarece eparhia Aradului nu putea susține costurile unui astfel de proiect, de o asemenea anvergură, propune înființarea în mai multe etape a școlilor și facultăților incluse în proiect. Proiectul prevedea și înființarea unui internat pentru viitorii elevi și studenți. Proiectul lui Desseanu urmărea să facă din orașul Arad un centru universitar românesc care se afilia evenimentelor contemporane de mare importanță culturală, anume

înființarea universităților din București, Iași, Cluj. Cu toate că acest proiect nu s-a realizat, el reprezintă o importantă etapă în lupta intelectualilor români pentru crearea de instituții de învățământ superior, proiect care s-a plămădit în jurul Catedralei din Arad.

Demersurile continuă și în anul 1873. Membrii Comitetului parohial înaintează Sinodului eparhial o petiție prin care cer un împrumut din fondurile diecezane, în scopul edificării unei clădiri lângă biserică care să găzduiască Institutul Teologic și Preparandia, precum și preoții slujitori ai catedralei. Sinodul încuviințează această cerere, predând sarcinile Consistoriului eparhial. Trebuiau întocmite planul de construcție, un proiect cu cheltuielile aferente, precum și lămurirea dreptului de proprietate asupra viitoarei clădiri. În anul 1874, Consistoriul eparhial, prin protopopul Ioan Raț, transmite comunității bisericești din Arad că este acord cu planul și proiectul de cheltuie pentru zidirea clădirii din preajma Catedralei și totodată îi atenționează să verifice la cartea funciară, titlul de proprietate al locului intravilan pe care urma să se ridice clădirea. Așadar, Centrul eparhial este de acord cu acest proiect, îl sprijină și recunoaște dreptul de proprietate a comunei bisericești arădene asupra terenului cu pricina.

Acțiunea construirii clădirii prinde și mai mult contur. Astfel, la data de 14/26 aprilie 1874, în după-amiaza zilei de Duminică Tomii, George Dogariu, mare proprietar în Arad și membru al Comitetului parohial al Catedralei, cu prilejul unei conferințe, propune participanților să contribuie fiecare cu suma care dorește, pentru a veni în sprijinul clădirii din preajma bisericii catedrale. La apelul său răspunde un număr de 21 de persoane, adunându-se suma de 7.415 fl. Acestei sume se adaugă încă 607 fl. adunați de la membrii de seamă

Clădirea de pe latura de sud a Catedralei (1876)

Clădirea de pe latura de nord a Catedralei (1885)

ai comunității arădene, apoi 4.000 fl. din capitalul bisericii și încă 2.808 fl. în materiale de construcție donate de șase credincioși ai comunei bisericești din Arad. În luna iunie a aceluiași an 1874, se pune problema alegerii meșterilor, alegere care să se facă prin licitație, așa cum recomanda Consistoriul eparhial. Demersurile sunt oarecum în linie dreaptă. Drept urmare, Sinodul eparhial din 1875 decide deschiderea lucrărilor de construcție, episcopul Ioan Meșianu (1875-1898), considerând a fi o problemă de primă importanță în viața eparhiei și cea mai importantă problemă discutată în ședințele sinodului. Astfel că în vara anului 1875 încep lucrările de construcție a clădirii din partea dreaptă a Catedralei.

Fondurile adunate sunt pe departe a fi suficiente. În consecință, episcopul Ioan Meșianu emite o circulară, la data de 14 septembrie 1875, apelând la simțul de jertfă al credincioșilor din cuprinsul Diecezei Aradului. În ședința Sinodului eparhial din anul 1876, chiriarul anunță cu bucurie finalizarea construcției noului edificiu care așteaptă să fie predat destinației sale. Cu ajutorul donațiilor dar și al împrumuturilor din fondurile diecezane, edificiul din latura de sud a Catedralei este finalizat și dotat cu ele necesare în toamna anului 1876, costurile totale ridicându-se la suma de 35.644 fl. 48 cr. Din toamna aceluiași an, cursurile celor două instituții, Preparandia și Institutul Teologic, se vor desfășura în noua clădire, sub o singură direcțiune, cu un corp didactic comun. Sălile de curs erau situate la etaj, iar locațiile din parterul clădirii au fost date în arendă ca prăvălii și ateliere.

Noul Institut Pedagogic-Teologic va funcționa în această clădire până în anul 1885, Catedrala Veche devenind astfel, un spațiu al culturii și al educației, locul unde s-a profilat, potrivit viziunii episcopului Ioan Mețianu, una din instituțiile vitale ale eparhiei. În acest mod învățământul din Arad devenea consolidat și reînnoit, putându-se asigura o formare unitară a viitorilor preoți și învățători. Pentru prima dată în istoria lor, cele două școli, aflate sub conducerea Consistoriului eparhial, au o cădere adecvată desfășurării procesului educațional.

În partea de nord a bisericii, episcopul Ion Mețianu, în ședințele Sinodului Eparhial din primăvara anului 1877, propunea edificarea unei reședinței episcopale, opinie care însă nu a fost împărtășită. Cu toate acestea, în 1885 ridică actuala clădire ale cărei costuri s-au ridicat la suma de 65.282 fl. 98 cr. În perioada interbelică, o parte din spațiile clădirii au fost folosite pentru activitatea Băncii Populare „Spiru Haret”, o societate cooperativă de credit și economii, condusă de Iosif Moldovan (președinte), fost inspector școlar, prof. Liviu Albu (vicepreședinte) și Vasiliu Dârlea (director), consilier orășenesc pensionat.

În aceste clădiri ale Catedralei, în anul 1881 s-au adunat reprezentanții românilor din orașul Arad pentru a-și desemna delegatul ce urma să-i reprezinte la conferința de la Sibiu din 30 aprilie/12 mai - 2/14 mai, în urma căreia a luat naștere Partidul Național Român și s-a adoptat programul de revendicări imediate care a stat multă vreme la baza activității politice românești din toată Transilvania.

Vedem așadar, că pe lângă centru cultural și educativ concretizat prin adăpostirea Institutului Pedagogic Teologic (1876-1885), complexul arhitectonic al Catedralei Vechi s-a evidențiat și ca centru al luptei de emancipare și unitate națională, astăzi rămânând să se manifeste în latura sa liturgică, administrativ-parohială și misionară.

6. Casa Națională din Pârneava

Episcopii, preoții și oamenii de cultură ai Aradului au înțeles că numai prin instituții puternice cultura poporului român poate fi afirmată și transmisă în societatea multiculturală și cosmopolită de la începutul secolului al XX-lea. În ședința Comitetului parohial din 27 ianuarie 1902 au fost aprobate planul și contractele încheiate pentru zidirea Casei Naționale din Pârneava, în realizarea cărora un rol însemnat l-a avut Dr. Nicolae Oncu dimpreună cu Roman Ciorogariu, Sava Raicu, Traian Vățian, Iosif Moldovan, Constantin Don și Mihai Măcinic.

Casa Națională din Pârneava (1902) și Școala românească

Casa Națională din Pârneava, inaugurată în 1902, aparține Parohiei Arad-Centru și ocupă un loc special în istoria culturii arădene. În cadrul ei se desfășurau diverse manifestări culturale, religioase și artistice, de la serile boeme ale intelectualilor arădeni, la cursurile de dans și de învățare a jocurilor românești și până la petrecerile pentru meseriași cu joc și teatru pentru țărani. Formațiile care cântau în Casa Națională erau aprobate de Comitetul parohial datorită unor neînțelegeri care au avut loc la sfârșitul anului 1903. Scopul acestui edificiu era de a menține unitatea între români și a cultiva poporul în valorile specifice. Era ca un far care lumina în cultura arădeană din prima jumătate a secolului al XX-lea. De pildă, în 1940, Corul Tinerimii Române organizează de Sfintele Paști, la Casa Națională din Pârneava un festival artistic. Programul a fost alcătuit din cântări religioase, cântări populare, o piesă teatrală în două acte și opereta *La șezătoare* de Tiberiu Brediceanu, acompaniată la pian. Toate cântecele și piesele făceau parte dintr-un tezaur cultural-artistic și religios consacrat și aveau o pronunțată notă religioasă și națională. Cultura promovată în Casa Națională nu era autonomă, nu împărțea orientarea unei culturi fără Dumnezeu și Biserică, specifică în acea vreme într-o anumită parte a Occidentului, ci era o cultură care făcea referire la dimensiunea religioasă și eclezială a existenței poporului român.

În 1942 a fost instalat în Casa Națională din Pârneava un Paraclis. Acesta a fost înzestrat cu un iconostas istoric, adus de la mănăstirea Bodrog, având cele mai vechi icoane din eparhie, adevărate monumente de artă veche. Alta-

rul era căptușit de jur-împrejur cu prapori foarte vechi, toate inspirând un fior religios profund. Actul sfințirii a fost săvârșit de episcopul Andrei Magieru în 11 octombrie, începând cu troița din fața paraclisului și a clopotului pentru sfintele slujbe. Sfințirea paraclisului s-a făcut prin stropire cu apă sfințită și ungerea pereților interiori cu untdelemn sfințit. Sfânta Liturghie a fost săvârșită de preoții Florea Codreanu, Caius Turicu și Demian Tudor, ultimul instalat ca preot în Pârneava cu această ocazie. În predica rostită de episcopul Andrei, acesta a subliniat împlinirea unei dorințe de a oferi celor din Pârneava un locaș de cult.

7. Evenimente solemne în Catedrala Veche

În 1927, vestea ratificării de către Italia a tratatului de la Paris referitor la alipirea Basarabiei a fost sărbătorită cu solemnitate și entuziasm în Arad. Punctul central al unei asemenea serbări a fost piața catedralei unde se adunase mulțime de popor, dimpreună cu școlile, oficialitățile și armata cu drapelele naționale. Cronicarul surprinde momentul în cuvinte expresive: „Dangătul metalic al puternicelor clopote de la catedrală despică văzduhul și vestește orașului bucuria românilor. Ușile Sfintei Catedrale se deschid larg și în fața mulțimii apare figura impozantă a P. Sfințitului nostru Episcop Grigorie, îmbrăcat în strălucitoare ornate episcopoești. Înconjurat de consilierii eparhiali, profesorii de la teologie și 3 diaconi. P.S. Sa urcă podiumul pregătit pentru Te-Deum din mijlocul pieții. Podiumul este îmbrăcat cu draperii românești și italiene și cu ghirlande de flori și verdeață. La sfârșit, P.S. Sa părintele Episcop Grigorie cu vocea sa puternică, care a acoperit vasta piață, a rostit una dintre cele mai însuflețite și înălțătoare cuvântări”.

În 10 noiembrie 1923 vine la Arad Regele Ferdinand I. Cu această ocazie Aradul a fost îmbrăcat în haină de sărbătoare națională. Orașul a fost pregătit special pentru această vizită, fiind împodobit cu drapele, pe balcoanele și ferestrele caselor erau expuse covoare scumpe, totul fiind îmbrăcat în verdeață și cetină de brad. Gara în care era așteptat regele era îmbrăcată în flori și motive românești. Nu insistăm asupra primirii pe care o fac autoritățile civile și militare, cu solemnitatea și ospitalitatea cuvenită, atât peronul cât și piața din fața gării fiind plină de oameni. De la gară, într-un convoi organizat se pleacă spre Catedrală, regele fiind însoțit în automobilul său de primul ministru I.C. Brătianu. În ușa Catedralei, regele este întâmpinat de Episcopul Ioan I. Papp în veșminte strălucitoare, înconjurat de 8 protopopi și preoți. Episcopul îl întâmpină cu un cuvânt de bun venit, regele sărută Crucea și Evanghelia și este condus în tronul pregătit înaintea stranei drepte. Este oficiată slujba

Te-Deum-ului, răspunsurile și imnul regal fiind oferite de Corul teologilor condus de Atanasie Lipovan.

În 23 iunie 1931, a sosit la Arad Regele Carol al II-lea dimpreună cu Mihai, fiul său, și prințul Nicolae. Tot pentru acest eveniment au mai venit la Arad, primul ministru, Nicolae Iorga, și o seamă de personalități din guvern, precum și mareșali și generali de armată. Pentru acest eveniment orașul a fost pregătit într-un mod deosebit: „... în această zi toate edificiile publice și particulare au arborat drapele naționale. Înaintea gării, arhitectii orașului nostru au pregătit un splendid arc triumfal, iar de aici până la biserica catedrală și până la cazarma Roșiorilor, bulevardul și străzile au fost îmbrăcate în cetină de stejar și brad, iar casele erau împodobite cu covoare scumpe”. Primiți cu mare solemnitate pe peronul gării din Arad, Regele Carol al II-lea și însoțitorii săi au plecat spre Catedrala unde Episcopul Grigorie al Aradului l-a întâmpinat dimpreună cu 12 preoți și 2 diaconi. A fost oficiată slujba de Te-Deum, moment în care Regele Carol al II-lea, cu fiul său Mihai și prințul Nicolae, au stat înaintea stranei drepte, loc amenajat cu covor roșu. După serviciul divin la care a dat răspunsurile Corul „Armonia” condus de Ioan Lipovan, oaspeții regali au sărutat Evanghelia și Crucea. Au urmat cuvântările, iar faptul că prima vizită în Arad, oaspeții regali o realizează la Catedrală, relevă importanța acesteia pentru națiunea română.

În 22 iunie 1943, Regele Mihai I vine la Arad, vizita lui începând cu Catedrala Aradului. Întâmpinat de Episcopul Andrei Magieru, dimpreună cu un sobor de 12 preoți și 2 diaconi, cu Evanghelia și Crucea, la ușa catedralei, Regele Mihai I este condus în tronul arhieresc de unde asistă la slujba de Te-Deum. După cuvântarea Episcopului Andrei, urmează imnul regal intonat de Corul „Armonia”, apoi regele trece în revistă trupele și asistă la defilarea ostașilor prezenți în piața catedralei.

9. Conștiința legăturii cu înaintașii

În Catedrala din Arad s-au format și temeluie cele mai înalte idei naționale, exprimate în chip bisericesc și doxologic în fața poporului dreptcredincios. În Catedrală, prin excelență, a fost ținută trează conștiința națională în contextul stăpânirilor străine. În acest spațiu bisericesc au fost filtrate liniile directe ale identității religioase și național-culturale ale poporului român. Faptele eroilor credinței și națiunii române, care au contribuit la afirmarea drepturilor poporului român au fost cinstitute și pomenite permanent în Catedrala din Arad, în special în cadrul slujbelor de pomenire. În decursul timpului, în catedrala din Arad, s-a săvârșit slujba Parastasului pentru Mitropolitul Andrei

Șaguna fiind instituită o tradiție în acest sens Moise Nicoară, Emanuil Gojdu, Avram Iancu, Elena Ghiba Birta și nu în ultimul rând pentru episcopii care au slujit Eparhia Aradului. Există până astăzi această tradiție anamnetic-liturgică și comemorativă de a pomeni pe înaintași, în sensul unei legături neîntrerupte în credința Bisericii și în slujirea neamului românesc.

În Catedrala din Arad exista o tradiție ca în ziua prăznuirii sfântului Apostol Andrei, să se săvârșească parastas pentru Andrei Șaguna, mitropolitul Ardealului. În fiecare an, elevii Institutului Teologic-Pedagogic participau dimpreună cu profesorii lor în biserica catedrală la acest parastas urmat de fiecare dată de cuvântări în cinstea marelui ierarh. În 1897, Augustin Hamsea, directorul Institutului, la sfârșitul slujbei parastasului ține o cuvântare în care evidențiază virtuțile ierarhului Andrei Șaguna și rolul său decisiv în propășirea Bisericii și a poporului român din Transilvania. În 1920, în biserica catedrală se săvârșește parastasul pentru Andrei Șaguna urmat de festivitățile religio-culturale organizate de Societatea de lectură a Institutului Teologic. Această conștiință a rolului pe care Mitropolitul Andrei Șaguna l-a avut în afirmarea drepturilor românilor, în exprimarea identității Bisericii și neamului era întreținută în special prin școlile teologice. Această tradiție, frântă în anii comunismului la Arad, a fost reluată în Catedrală, odată cu reînființarea învățământului teologic arădean și a fost ținută cu sfințenie, an de an, până la proclamarea Mitropolitului Andrei Șaguna ca Sfânt.

Elena Ghiba-Birta a donat bisericii catedrale 4.000 fl., fundația înființată de ea și pusă la dispoziția instituțiilor de învățământ și de cultură din Banat și Transilvania însumând 48.000 florini, motiv pentru care în fiecare an, în Catedrală, dar și în alte biserici din eparhie, se oficia slujba parastasului pentru Elena Ghiba-Birta și avocatul Ioan Popovici. Părintele Gavril Bodea aduce la cunoștința Comitetului parohial din data de 19/31 mai 1895 că osemintele fericitei fondatoare Elena Ghiba-Birta zac într-o criptă deteriorată încât i se văd oasele goale și propune renovarea criptei. Comitetul parohial decide asupra deschiderii unei colecte în vederea restaurării criptei și informării Consistoriului eparhial pentru asumarea măsurilor ce se impun.

În 1896 Comitetul parohial hotărăște ca să se acorde o atenție deosebită slujbelor de pomenire a celor care au sprijinit comunitatea parohială. Astfel, în semn de pietate și recunoștință parastasele pentru binefăcătorii importanți ai Catedralei să se țină cu toată solemnitatea cuvenită memoriei lor și conformarea cu toate ceremoniile prescrise după ritul bisericeii noastre La aceste parastase erau chemați să participe reprezentanții parohiei dimpreună cu preoții.

Coborârea de pe Cruce

(icoană pictată pe lemn, începutul sec. XX, pictor Bartolomeu Delliomini)

Drumul Crucii – întâlnirea cu
Maica Domnului
(icoană pictată pe lemn,
începutul sec. XX)

Răstignirea
(icoană pictată pe lemn,
începutul sec. XX)

Familia Mocsonyi a avut un rol semnificativ la construirea Catedralei din Arad, în afirmarea drepturilor românilor în Transilvania, precum și în susținerea tinerilor români la studii, în ridicarea culturii române și bunul mers a vieții religioase al românilor ortodocși. Unul dintre susținătorii catedralei ortodoxe a Aradului a fost Alexandru Mocsonyi. De aceea, în biserica catedrală, la 40 de zile de la trecerea la cele veșnice, s-a oficiat slujba parastasului pentru Alexandru Mocsonyi, de către Episcopul Ioan I. Papp, înconjurat de preoții din Arad. La fel, în Catedrală se oficia slujba parastasului și pentru Ecaterina Mocsonyi de Foeni care a sprijinit tinerii români la studii, ridicând astfel nivelul cultural al poporului român. Ctitorii și binefăcătorii Catedralei Vechi a Aradului sunt pomeniți la altarul acesteia în fiecare Liturghie. În acest sens, a fost alcătuit un Pomelnic care cuprinde pe toți episcopii, preoții și diaconi care au slujit în Catedrală, precum și pe toți ctitorii și binefăcătorii acestui sfânt locaș.

9. Strana și corurile Catedralei Vechi

Viața liturgică este susținută și secondată de către strana bisericii și de către cele două coruri care activează în cadrul Parohiei Arad-Centru. De altfel, desfășurarea sfintelor slujbe se încadrează în tradiția liturgică a Bisericii Răsăritului care a promovat în istoria ei atât cântarea monofonică, reprezentată de strană, cât și cântarea polifonică, reprezentată de cor. Ambele forme de cântare bisericească și-au dezvoltat în timp un statut muzical aparte, fondat pe tradiția locului, statut care a impus Catedrala Veche drept centru muzical, model și prototip al cântării de strană și corale pentru întreaga eparhie a Aradului.

Strana Catedralei Vechi a fost locul de practică și de manifestare al elevilor Institutului Teologic și al elevilor preparanți, iar mai apoi al studenților Academiei Teologice și al elevilor Școlii de cântăreți (1936). După reînființarea Facultății de Teologie, Catedrala devine locul de practică al studenților arădeni, aceasta până la construirea Capelei studențești din curtea facultății (2004). Cântăreții de strană erau învățătorii școlilor confesionale, cel puțin până la Marea Unire. După anul 1920 se înființează două posturi permanente de cântăreți catedrali, primii cântăreți oficiali fiind tot învățători: Traian Țabac și Vichentie Guleș. Strana acestei biserici a fost ilustrată de nume precum Trifon Lugojan și Atanasie Lipovan, care au sistematizat și notat muzica bisericească din vestul țării, fiind totodată și compozitori și profesori ai Institutului și Academiei Teologice arădene. Pe parcursul secolului trecut tradiția cântării bisericești de strană a fost păstrată și perpetuată de cântăreți cu pregătire specială, absolvenți ai Școlii de cântăreți, fie din Arad, fie din Timișoara ori

Caransebeș, precum: Ioan Brândaș, profesor la Școala de cântăreți din Arad, Nicolae Stanciu, Petru Bârlea, Ioan Palcu, Gheorghe Cătănescu, Gheorghe Faur și Gheorghe Gornic. Actualmente, frumoasa tradiție a muzicii de strună din vestul țării este menținută la aceleași standarde prin activitatea de strună a părinților arhidiaconi, dar și a mai tinerilor cântăreți de azi. Grijă acestora de a executa cântarea de strună după notația lui Trifon Lugojan, Atanasie Lipovan și mai nou, a profesorului Mircea-Remus Buta, certifică păstrarea și transmiterea nealterată a acestei tradiții muzicale, dar și o deplină maturitate și responsabilitate în afirmarea valorilor și tradiției locale, ca parte integrantă a istoriei și tradiției ortodoxe românești.

Frumusețea rânduielilor liturgice este sporită de către cele două coruri care activează în cadrul Parohiei Arad-Centru, prin răspunsurile pe care le dau la Sfânta Liturghie, în fiecare duminică și sărbătoare. Prin concertele pe care le susțin cu diferite ocazii și prin participările naționale și chiar internaționale la diverse concursuri și festivaluri, cele două formații corale contribuie la sporirea prestigiului duhovnicesc și cultural al acestei parohii, iar prin misiunile pe care le întreprind în eparhie, în cuprinsul Patriarhiei Române, precum și în afara granițelor țării, îmbogățesc ethosul misionar al Catedralei Vechi.

Corul „Armonia” a fost înființat în anul 1919 din inițiativa și entuziasmul unor cadre didactice și intelectuali români arădeni ai vremii. Fondatorul acestei formațiuni corale a fost Iosif Moldovan, la acea vreme, revizor școlar, iar primul dirijor a fost cunoscutul profesor și compozitor Atanasie Lipovan (1919-1925). Bagheta dirijorală este preluată apoi de cunoscutul dirijor și

compozitor Ioan Lipovan (1926-1963), după care preotul și compozitorul Ioan Șerb (1963-1990). După anul 1948 până la Revoluția română din 1989, s-a marcat întreaga sa existență prin două concerte aniversare: unul în anul 1955, la împlinirea a 35 de ani, iar altul în anul 1974, la împlinirea a 55 de ani de activitate. După Revoluția din Decembrie 1989 s-au produs și în această formație corală schimbări de natură atât numerică, cât și valorică. Din anul 1990 s-au perindat la pupitrul formației dirijori consacrați după cum urmează: Aurel Ghender (1990-1991); Doru Șerban (1991-1993); Gheorghe Flueraș (1993-1994); Dan Boar (1994-1996); Nicolae Stan (1996-1997); iar din anul 1997 și până în prezent formația fiind dirijată de domnul profesor Ovidiu Boar, tenor în Corul academic al Filarmonicii de Stat din Arad. Sub bagheta actualului dirijor, formația corală mixtă „Armonia” abordează un repertoriu variat, atât religios cât și laic-folcloric.

Tot în această perioadă, formația a mai organizat încă trei concerte omagiale, în anii 1999, 2004 și 2009, la împlinirea a 80, 85 și respectiv 90 de ani de activitate în catedrala istorică a Aradului. Jertfelnicia coriștilor, coroborată cu măiestria dirijorului, au fost răsplătite cu numeroasele premii și diplome pe care formația le-a primit de-a lungul timpului. Cel mai important premiu obținut este cel de la Patriarhia Română (2010), corul „Armonia” reprezentând atunci Arhiepiscopia Aradului și Mitropolia Banatului, la concursul coral de interpretare „Lăudați pe Domnul”, desfășurat la București, cu binecuvântarea și în prezența Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, și a celorlalți ierarhi, membri ai Sfântului Sinod. Actualmente, corala mixtă „Armonia” are în repertoriu nu mai puțin de șase Sfinte Liturghii, de diferiți compozitori: Gavriil Musicescu, Ioana G. Comănești, Gheorghe Cucu, Ioan D. Chirescu, Nicolae Lungu și Trifon Lugojan.

Corala „Armonia” a fost și rămâne făclia artei corale românești din zona de vest a țării aprinsă în urmă cu aproape 100 de ani, transmisă din generație în generație și pusă în slujba preamăririi lui Dumnezeu, în slujba frumosului și a armoniei.

Corul de tineri al Catedralei Vechi din Arad a luat ființă în anul 1990, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Arhiepiscop Dr. Timotei Sevcicu, prin purtarea de grijă a părintelui Traian-Ioan Micoroi și cu osteneala domnului profesor Mircea Buta, dirijorul acestei prestigioase formații și conferențiar universitar în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad. Libertatea religioasă adusă de evenimentele din Decembrie 1989 a făcut posibilă implicarea tinerilor în slujirea liturgică și misionară din cadrul Parohiei Arad-Centru. Primul contact al formației corale pe tărâmul muzical-armonic a fost cu repertoriul de colinde, urmând, mai apoi, ca membrii corului să descopere lumea fascinantă a cântării liturgice, însușindu-și răspunsurile liturgice la 4 voci.

Încă din primii ani de activitate, corul a avut intenția și dorința de a îmbogăți și promova înnoirea repertoriului liturgic, prin adăugarea unui număr cât mai mare de compozitori. Astfel, repertoriul liturgic al formației cuprinde la ora actuală răspunsuri la Sfânta Liturghie de mai mulți compozitori, după cum urmează: Gavriil Musicescu, Nicolae Lungu, Ioan Hristu Danielescu, pr. Ioan Șerb, pr. Constantin Drăgușin, Trifon Lugojan – în aranjamentul armonnic al profesorului Mîrcea Buta, și încă o Liturghie modală compusă de același dirijor. Pe lângă acestea, corul are în repertoriu pricesne specifice zonei din vestul țării, precum și din repertoriul național.

Din perspectiva membrilor componenți, aceștia au vârste cuprinse între 15 și 35 de ani, de la elevi de liceu, studenți, absolvenți ai Facultății de Teologie arădene, până la profesori de diferite specializări, oameni iubitori de muzică corală și de frumos. De remarcat este faptul că, prin această formație corală s-au perindat peste 150 de tineri, dintre care aproape 30 au devenit slujitori ai Sfintelor Altare.

Corul de tineret al Catedralei Vechi este implicat și în activitatea misionară a parohiei. Astfel, corul susține anual tradiționalul concert de colinde, în sala Palatului Cultural din Arad. De asemenea, însoțește pe Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Timotei, în cadrul eparhiei Aradului, la diferitele târnosiri și sfințiri de biserici, sau cu alte ocazii comemorative, arătând prin aceasta misiunea pe care o face Biserica în lume. Totodată, membrii corului desfășoară și o misiune de suflet. An de an, în ajunul Nașterii Domnului se deplasează la spitalele din municipiu, aducând vestea Nașterii Mântuitorului nostru Iisus Hristos, prin colinde și daruri, arătând dimensiunea social-filantropică a Bisericii.

10. Filantropia și grija pentru noile generații. Asociațiile Parohiei Arad-Centru

Latura misionară a Parohiei Arad-Centru este evidențiată și prin activitățile filantropice pe care le desfășoară asociațiile „Cuvioasa Parascheva” și „Calea Mântuirii”. Trecutul acestei parohii consemnează mai multe asociații culturale și filantropice care au activat în cadrul comunității, până la instaurarea regimului comunist. Prin activitatea celor două asociații se arată, în fond, continuitatea istorică și sub acest aspect, a programelor filantropice desfășurate de membrii comunității, dar și grija actualilor membri față de oamenii aflați în suferință, deschiderea acestei comunități față de nevoile și problemele apărute în societatea contemporană, dar și deosebita grijă față de generațiile următoare.

Asociația femeilor creștin-ortodoxe „Cuvioasa Parascheva” din Arad este o organizație religioasă desfășurându-și activitatea cu binecuvântarea Înalt-preasfințitului Arhiepiscop Timotei și sub egida Parohiei Ortodoxe Române Arad-Centru. Asociația este înființată în anul 1997, din inițiativa a cinci membri fondatori și prin grija părintelui Ioan Popa (1929-2010). În prezent, asociația este condusă de un comitet director, sub directa coordonare a Consiliului parohial și prin preoții slujitori. Membrii asociației sunt, în mare parte, credincioasele din cuprinsul Parohiei Arad-Centru. Asociația are sediul în Arad, str. I. Meșianu, nr. 16, cu o durată de funcționare nedeterminată. Din punct de vedere juridic, *Asociația „Cuvioasa Parascheva”* este o organizație neguvernamentală, persoană juridică română de drept privat, apolitică, independentă, non-profit, constituită în conformitate cu Ordonanța Guvernamentală 26/2000 și Decretul 31 din 1954 actualizat, precum și ale normelor imperative din legislația română în vigoare, cele cuprinse în Statutul pentru Organizarea și Funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și ale celor specifice statutului după care este organizată.

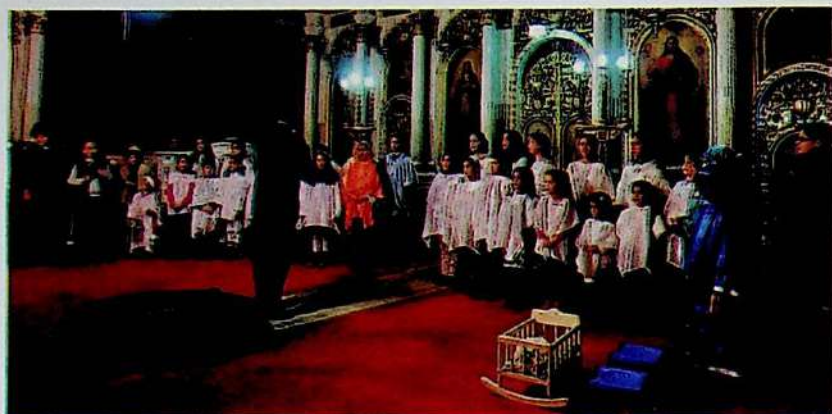
Asociația desfășoară activități caritative, cum ar fi: ajutorarea cu alimente și bani a familiilor sărace, a persoanelor bolnave și cu dizabilități, a vârstnicilor, a persoanelor fără adăpost, a șomerilor și a persoanelor aflate în situații dificile. Asociația are în vedere și realizarea unor nevoi fizice materiale și spirituale ale unor colectivități sociale, cum ar fi: școli, creșe, grădinițe, orfelinate, spitale, azile de bătrâni. O atenție deosebită este acordată copiilor din familiile sărace, monoparentale, orfanilor, prin atragerea lor la Sfânta Liturghie și prin activități specifice vârstei lor. Tot în cadrul obiectivelor asociației se înscriu și colectarea de bunuri, respectiv alimente, îmbrăcăminte, medicamente, proteze, aparate locomotorii, mijloace de transport pentru persoane cu handicap, obiecte de uz casnic și distribuirea acestora celor nevoiași.

Asociația Creștin-Ortodoxă „Calea Mântuirii” Arad funcționează în cadrul Parohiei Ortodoxe Române Arad-Centru și sub directa coordonare a Consiliului parohial, prin preoții slujitori ai Catedralei Vechi. A fost înființată în anul 2008 desfășurând activități caritative și catehetice. Amintim în acest sens ajutorarea mai multor familii nevoiașе din parohie, cu pachete de alimente, bani și alte daruri, în preajma marilor sărbători creștine. Începând cu luna mai 2015, s-a inițiat o serie de conferințe sub denumirea de „Serile duhovnicești de la Catedrala Veche”, organizate în ultima vineri a fiecărei luni, cu excepția perioadei de vara sau a lunilor cu alte evenimente mai importante.

Tot în cadrul Parohiei Arad-Centru activează o grupă de copii, sub forma unei „Școli creștine de duminică”. Copiii sunt învățați să spună rugăciuni, să cânte, li se citesc povestiri creștine, desenează, pictează pe sticlă, discută împreună. Ei sunt supravegheați într-o sală separată de către voluntarii Sorin Săplăcan, Florina Babău și Anca Prodan, în timp ce părinții sau însoțitorii lor pot să participe la slujba Sfintei Liturghii din biserică. La momentul predicii, copiii sunt duși în biserică și asistă la predică, după care iau cu toții Sfânta Împărtășanie. După acest moment revin în sala lor și își continuă activitățile până la terminarea Liturghiei.

La marile sărbători creștine, de Paști și de Crăciun, grupa de copii organizează câte o serbare, care are loc în incinta bisericii. Un moment deosebit și pentru copii l-a constituit participarea cu sceneta „Suflet de copil – între bine

și rău” la evenimentele prilejuite de sărbătorirea a 150 de ani de la târnosirea Catedralei Vechi, eveniment la care s-au bucurat de prezența și binecuvântarea Înaltpreasfințitului Timotei, Arhiepiscop al Aradului.

Altă activitate pentru copii o reprezintă organizarea de pelerinaje la diferite mănăstiri. În ultima perioadă, s-au organizat pelerinaje atât primăvara, cât și toamna, la mănăstirile: Feredeșu, Bodrog, Prislop, Sfânta Cruce (Oradea), Bezdin, Bodrogu Vechi. Pe lângă mănăstirile unde s-au închinat și s-au rugat, copiii au mai vizitat și alte obiective de pe traseu, precum castelul Corvineștilor de la Hunedoara, grădina zoologică din Oradea sau ferma de bivoli din Pecica. De aproximativ patru ani, de Paști și de Crăciun, copiii pregătesc o mini-expoziție cu obiecte decorative realizate manual de către ei (ingerași și tablouri de ipsos pictate, icoane pe sticlă, săculețe pentru anafură, lumânări din ceară, etc.). Această expoziție are loc în curtea bisericii, iar credincioșii pot primi obiectele decorative și pot oferi donații, la libera alegere. Sumele astfel adunate se folosesc pentru ajutorarea unor copii aflați în anumite nevoi. De exemplu, s-au donat câteva paturi speciale și saltele pentru copiii distrofici din Arad și s-a donat un aparat medical de aspirat secreții la secția de pediatrie a Spitalului din Arad.

La începutul anului 2016, s-a constituit un cor cu o parte dintre copiii de la grupa duminicală, acesta fiind coordonat de Sorin Săplăcan, membru al Corului tinerilor de la parohie. De altfel, copiii au mai participat și în anii trecuți la un festival de colinde, organizat de Parohia Bujac. Corul de copii cântă pridesne în unele duminici, la Sfânta Liturghie. De asemenea, mai sunt activități punctuale la care copiii participă, la unele împreună cu părinții și familia, precum: acțiuni de plantare de copaci, vizită la muzeu, expoziție de icoane pe sticlă și altele.

11. Patrimoniul Catedralei Vechi

Catedrala istorică a Aradului, ca instituție spirituală și ca simbol al românilor ortodocși din aceste ținuturi, se evidențiază și prin patrimoniul material pe care îl deține încă de la construirea ei, și, mai mult, prin cel moștenit de la bisericile existente înaintea celei de acum. Acest patrimoniu este concretizat prin: obiecte de cult, icoane, antimise, veșminte și carte veche. Cele mai multe dintre ele sunt danii ale unor familii înstărite din orașul Arad, profund atașate de Biserica și Neamul nostru. De remarcat, în mod special, sunt trei obiecte din patrimoniul Catedralei care au aparținut vechiului locaș de cult, amplasat pe locul Colegiului Național „Moise Nicoară”: un litier din argint de la anul 1790, donat de Episcopul Aradului Pavel Avacumovici; Sfânta Masă și o placă de marmură roșie, aflată sub ea care poartă blazonul nobilului sârb Dimitrie Cernoievici, fiind datată din anul 1817 și un potir din argint aurit cu iconițe din email, donat de negustorul arădean de neam sârb, Arsenie Panovici, din anul 1825. Aceste

trei obiecte demonstrează continuitatea dintre vechiul locaș de cult și cel actual și, de asemenea, continuitatea vieții religioase a românilor din părțile vestice ale țării. De altfel, întregul patrimoniu deținut de Catedrala Veche arată inestimabila zestre transmisă de înaintași, grija și dragostea lor pentru casa lui Dumnezeu, precum și responsabilitatea lor pentru generațiile care i-au urmat, conștiința de a lăsa ceva nepieritor neamului românesc. Chiar și prin aceste obiecte de patrimoniu s-a clădit și întărit conștiința ortodoxă și românească, Catedrala Veche devenind astfel centru al afirmării luptei naționale, al strădaniilor înaintașilor noștri, strădaniilor care au condus la binecuvântatul moment de la 1 Decembrie 1918.

Troiță ridicată în memoria eroilor Diviziei 1-A Cavalerie în anul Domnului 1946, de Ziua Eroilor (în partea de Sud a bisericii, restaurată în decembrie 2015)

Troiță ridicată de stolul Liceului „Ghiba-Birta” Arad. Comandanta Legiunii – Florica Bucureescu. 23. VI. 1938 (în partea de Nord a bisericii, restaurată în decembrie 2015)

Începând cu anul 2014, întregul patrimoniu cultural-liturgic a fost revalorificat, evidențiat și așezat la loc de cinste ca o mărturie vie a legăturii cu trecutul și a responsabilității față de prezent și de viitor. Obiectele liturgice, care coboară pe firmamentul istoriei până în sec. XVIII, au fost restaurate dimpreună cu unele creații iconografice de certă valoare patrimonială. În acest sens, în sala de ședințe a parohiei s-a organizat o expoziție permanentă, care cuprinde cele mai reprezentative obiecte din patrimoniul Catedralei Vechi

Patrimoniul Catedralei Vechi îl putem împărți în două mari categorii: obiecte liturgice și carte veche. Obiectele liturgice la rândul lor cuprind: obiecte de cult, icoane, antimise, veșminte arhieresti și mitre, precum și două troițe expuse în curtea bisericii. Tot din patrimoniul Catedralei Vechi fac parte Arhiva Parohiei Ortodoxe Române Arad-Centru, precum și Biblioteca Parohiei Ortodoxe Române Arad-Centru, care cuprinde cărți de patrimoniu (liturgice, teologice, istorice și filosofice), o serie de lucrări cu caracter teologic și istoric de un interes general și particular pentru toți cei care doresc să studieze teologia și istoria Bisericii, precum și reviste și periodice de specialitate atât din secolul XIX, cât și din secolul XX, colecțiile continuând până în zilele noastre. Cărțile de patrimoniu sunt cele datate până în anul 1830 și ilustrează tiparul bisericesc și laic din secolele XVII, XVIII și XIX. Biblioteca Parohiei Ortodoxe Române Arad-Centru ilustrează preocuparea înaintașilor pentru cultura teologică și laică precum și dimensiunea culturală pe care această parohie a avut-o dintotdeauna.

12. Viața liturgic-administrativă

Vreme îndelungată Catedrala Veche a fost deopotrivă și catedrala episcopului Aradului, dar și parohie. Aceasta până în anul 2008 când a fost târnosită noua catedrală a Aradului, deservind astfel scaunul episcopal al eparhiei Aradului, care din 2009 devine arhiepiscopie. Dubla funcție pe care a îndeplinit-o încă de la târnosirea ei a făcut ca în această biserică să slujească preoți cu o pregătire și vocație de excepție, de la dascăli de teologie, consilieri eparhiali, la protopopi și preoți catedrali. În prezent, Parohia Ortodoxă Română Arad-Centru, prin slujitorii ei, caută să valorifice moștenirea istorică, bisericească și culturală pe care a dobândit-o în decursul timpului, manifestându-se dinamic și creator într-o lume în schimbare.

În continuare, prin grija Înaltpreasfințitului Arhiepiscop Timotei, la altarul Catedralei slujesc preoți și diaconi cu un statut intelectual și duhovnicesc cu totul de excepție precum: Pr. Traian-Ioan Micoroi, Parohul Catedralei Vechi (din anul 2014), fost consilier bisericesc la Centrul Eparhial în perioada 1988-2013; Pr. dr. Ioan Tulcan, profesor universitar la Facultatea de Teologie din Arad, fost decan al acestei instituții între anii 1994-2004 și 2008-2016, precum și preot paroh în perioada 1990-2014; Pr. Axente-Flavius Petcuț, protopop al Aradului din anul 2013; Pr. Teodor Pavel, fost profesor la Seminarul Teologic din Arad între anii 1994-2012; Pr. dr. Cristinel Ioja, profesor universitar la Facultatea de Teologie din Arad, fost președinte al Senatului Universității „Aurel Vlaicu” între anii 2012-2016, iar din anul 2016 decan al Facultății de Teologie din Arad; Arhid. dr. Paul-Tiberiu Ardelean, fost profesor la Seminarul Teologic din Arad între anii 2006-2017, iar din 2017 asistent universitar la Facultatea de Teologie din Arad și inspector eparhial bisericesc la Centrul Eparhial; Arhid. dr. Gheorghe Hodrea, fost secretar protopopesic în perioada 1996-2012; Arhid. Viorel Herlo.

Prin slujirea lor, preoții și diaconii slujitori se înscriu în istoricul și gloriosul șir al preoților și diaconilor care au deservit altarul Catedralei Vechi. Enumerăm **preoții slujitori** ai acestei Catedrale de la începuturile ei: Ioan Raț (1853-1878); Ioan Rusu (1862-1886); Gavril Bodea (1877-1918); Ioan Ghibu (1878-1883); Ilie Dogariu (1887-1892); Moise Bocșan (1888-1901); Vasile Beleş (1901-1917); Traian Vățian (1895-1938); Eugeniu Crăciun (1918-1924); Alexiu Popovici (1920-1930); Florea Codreanu (1924-1961); Caius Turicu (1927-1949); Viorel Mișuțiu (1930-1961); Sabin Mișuțiu (1934-1957); Nicolae Țândrău (1935-1954), Iuliu Hălmăgean (1935-1943); Andrei Cuznețov (1935-1966); Virgil Lugoian (1937); dr. Ilarion V. Felea (1939-1958); Petru Bogdan (1940-1952); Demian Tudor (1942-1958); Teofan Herbei (1946); Cornel Hălbac (1946); Petru Vancu (1948-1988); Cor-

nel Oros (1949-1990); Ștefan Bogdan (1950-1962); Aurel Neamțu (1952); Ioan Iancu; Mircea Emandi (1952); dr. Petre Deheleanu (1953-1978); Mihai Petrovici (1953-1954); dr. Simion Șiclovian (1959-1974); Octavian Macovei (1959-1975); Petru Sălăgeanu (1961-1974); Petru Petrilă (1962-1985); Coriolan Iacob (1962); Ioan Șerb (1962-1989); Ioan Popa (1966-2010); Ioan Nădăban (1968-1977); Gheorghe Căvășdan (1974-1990); Teodor Colțeu (1974-2000); Flor Teodorescu (1978-2014); Teodor Greucean (1978-2010); Eugen Crișan (1983-2016); Vălean Andrișescu (1989-2009); precum și **diaconii slujitori**: Mihai Lucuța; Ioan Cioară (1918-1923); Vasile Vichentie Guleș (1927-1928); Ignatie Raica (1928); Dimitrie Dărău (1928-1957) – diacon de ceremonii mulți ani; Florea Lavru (1929); Ioan Albu (1929); Nicolae Ciurescu (1929-1931); David Crăciun (1933-1938); Mihai Măcinic (1934-1938); Andrei Cuznețov (1931-1935); Octavian Lipovan (1936); Aurel Tripon (1946-1957); Teodor Babuția (1950-1998); Gheorghe Șerb (1952); Perian T. Valerian (1952-1953); Gheorghe Bej (1959-1976); Traian Sevcicu (1961-1962) – viitorul episcop Timotei al Aradului; Octavian Pătrașcu (1962-1963); Alexandru Hotăran (1966-1974); Benjamin Gligor (1966); Iov Orădan (1967-2010 – protopop al Aradului între anii 1996-2010); Mircea Farca (1968-1974); Simion Fărcaș (1970-1971); Ioan Gherman (1972-1974); Gheorghe Contraș (1973-2015); Iosif Raț (1977-1980); Iustin Ciumpilă (1977-2014); Traian-Ioan Micoroi (1981-1984); Paul-Sebastian Orădan (2011-2018). În mod deosebit, evidențiem **șirul preoților parohi** de-a lungul istoriei acestei biserici: Ioan Rusu (1862-1886); Moise Bocșan (1886-1895); Traian Vățian (1895-1918); Eugeniu Crăciun (1919-1924); Florea Codreanu (1924-1939); dr. Ilarion V. Felea (1939-1942); Florea Codreanu (1942-1949); Petru Bogdan (1949-1952); Demian Tudor (1952-1958); Viorel Mihuțiu (1958, septembrie-decembrie); Florea Codreanu (1958-1960); Octavian Macovei (1960-1962); dr. Simion Șiclovian (1962, februarie-mai); Petru Petrilă (1962-1968); Octavian Macovei (1968-1974); Gheorghe Căvășdan (1974-1990); dr. Ioan Tulcan (1990-2014); Traian-Ioan Micoroi (din 2014).

Programul liturgic și bisericesc, precum și întregul ethos pe care îl manifestă comunitatea parohială, vin în întâmpinarea aspirațiilor și căutărilor spirituale ale credincioșilor și ale omului contemporan. În acest sens, se săvârșește zilnic slujba Vecerniei, seara, și slujba Utreniei împreună cu Sfânta Liturghie, dimineța. În ajunul praznicelor împărătești, ale Maicii Domnului, precum și ale sfinților mai importanți se săvârșește slujba Vecerniei cu Litie, iar în seara zilei de sărbătoare, acatistul respectiv. În Postul Mare se săvârșesc slujbele specifice acestei perioade: dimineța – rânduiala Utreniei, Ceasurile, Obednița și Vecernia, la acestea adăugându-se, miercurea și vinerea, Li-

turghia Darurilor mai înainte sfințite. Seara se citește rânduiala Pavecerniței Mari, iar miercurea și vinerea se săvârșește Paraclisul Maicii Domnului și respectiv, Acatistul Mântuitorului. Din anul 2014 s-a acordat o atenție sporită sărbătorii Adormirii Maicii Domnului și totodată perioadei de post ce o precede. Astfel, pe parcursul celor două săptămâni din Postul Adormirii Maicii Domnului se săvârșește în fiecare seară slujba Vecerniei împreună cu rânduiala Paraclisului Maicii Domnului. În ajunul praznicului Adormirii Maicii Domnului se săvârșește rânduiala Vecerniei cu Litie, Sfântul Maslu și Prohodul Maicii Domnului. Tot din anul 2014, o atenție sporită este acordată și sărbătorii Izvorul Tămăduirii. După Sfânta Liturghie se oficiază sfințirea cea mică a apei, în curtea bisericii, cu procesiune, după care se săvârșește Taina Sfântului Maslu.

Hramul bisericii, din 24 iunie a fiecărui an, constituie un prilej binecuvântat de a aduna întreaga comunitate în jurul sfintei biserici, de a cinsti pe Sfântul Ioan Botezătorul, ocrotitorul acestei parohii, și de a aduce respectul cuvenit înaintașilor. Din același an 2014, sărbătoarea hramului este ținută cu o solemnitate deosebită, solemnitate sporită și de prezența chiriarhului. În ajunul sărbătorii se săvârșește rânduiala Privegherii celei Mari, adică slujba Vecerniei cu Litie, urmată de slujba Utreniei, rânduială care se finalizează cu o procesiune în jurul bisericii. În ziua de praznic se săvârșește Acatistul Sfântului Ioan Botezătorul, Liturghia arhierescă și Parastasul pentru ctitorii, slujitorii, binefăcătorii și ostenitorii sfântului locaș. Urmează o agapă oferită de parohie la care participă credincioși marcanți ai comunității, slujitorii și ostenitorii parohiei, precum și membrii Consiliului parohial. Serbările hramului se încheie în seara aceleiași zile cu oficierea Sfântului Maslu și a Paraclisului Sfântului Ioan Botezătorul.

În anul 2016, prin grija părintelui paroh Traian-Ioan Micoroi, a fost adusă o părticică din moaștele Sfântului Ioan Botezătorul, din Sfântul Munte Athos, pentru evlavia credincioșilor și spre cinstirea ocrotitorului Catedralei Vechi. A fost confecționată o raclă din lemn cu ferecături de argint pentru Sfintele Moaște și sfințită solemn, la hramul din anul 2017, de către Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Timotei. După acest moment, racla a fost așezată într-un prochinatar special, în pronaosul bisericii, spre închinare permanentă. La marile sărbători, hram, precum și la diversele procesiuni, racla este luată de la locul consacrat și depusă spre închinare, în mijlocul bisericii, și de asemenea, purtată în procesiune.

Mai adăugăm lucrarea misionară și duhovnicească pe care preoții slujitori ai Catedralei Vechi o înfăptuiesc „cu timp și fără timp”, cu multă râvnă și dăruire, prin Taina Sfintei Spovedanii și prin convorbirile duhovnicești cu cei care solicită asistență duhovnicească. Rodul acestei lucrări binecuvântate

sunt zecile de copii și credincioși care se împărtășesc în fiecare duminică și sărbătoare, prin acesta evidențiindu-se dinamismul acestei comunități bine-cuvântate care trăiește prin și din Potirul Sfintei Euharistii.

Întreaga lucrare misionară, administrativă și filantropică a Parohiei Arad-Centru este susținută de către distinșii membri ai Comitetului parohial, comitet care este alcătuit din medici, profesori, avocați, ingineri, economiști, dar și credincioși de rând, cu dragoste față de Dumnezeu și jertfelnicie pentru casa Sa și pentru semenii lor. Prin aceasta se arată deschiderea acestei biserici spre toate categoriile sociale, cooptarea unor intelectuali, dar și oameni de rând, în slujirea lui Dumnezeu și a aproapelui, așa cum a fost dintotdeauna în istoria și tradiția acestei comunități.

13. Considerații finale

Existența de peste un veac și jumătate a Catedralei Vechi din Arad impune o evidențiere și evaluare obiectivă a locului și rolului acestei instituții ecleziastice în istoria și devenirea românilor ortodocși din această parte de țară, o prezentare a situației actuale, a ceea ce este astăzi Catedrala Veche, care este rolul ei în societatea contemporană, cum se raportează această comunitate la nevoile societății actuale, ce moștenire lasă generațiilor următoare, lucru pe care l-am urmărit în prezenta sinteză.

Istoria și tradiția acestei instituții face din Catedrala Veche un veritabil centru bisericesc, liturgic, misionar și spiritual al eparhiei Aradului, un spațiu al culturii naționale, un creuzet al modelelor liturgic-predicatoriale, corale și de strană, misionar-educăționale și naționale, „*o cetate a credinței, culturii și unității naționale*”, așa cum inspirat a numit-o Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în mesajul adresat cu prilejul aniversării a 150 de ani de la târnosirea Catedralei Vechi a Aradului. Referitor la zestrea istorică și spirituală a Catedralei Vechi, Preafericirea Sa afirma:

„De la începutul existenței ei și până astăzi, Catedrala Veche a Aradului a fost locul de manifestare, slujire și osteneală misionară în această parte a țării a unor ierarhi vrednici, păstrători ai dreptei credințe, luminători ai poporului și sprijinitori ai celor aflați în nevoi”.

Memoria istorică a acestui loc sfânt demonstrează că Vechea Catedrală Ortodoxă a Aradului reprezintă un spațiu bisericesc-liturgic, duhovnicesc și național de primă importanță în devenirea comunității arădene de-a lungul secolelor. Identificată fiind cu actuala Parohie Ortodoxă Română Arad-Cen-

tru, a reprezentat întotdeauna coloana de lumină și de cultură ecleziastică, dar și de experiență spirituală pentru generații de creștini ortodocși români din această parte de țară. În devenirea istorică a comunității arădene, Catedrala Veche a fost centru al slujirii episcopilor Aradului și loc al manifestării culturale și naționale a multor intelectuali arădeni de marcă, dar și continuatoarea unei istorii și tradiții legate de momentul înființării eparhiei Aradului (1706). Evidențiind această realitate istorică, Înaltpreasfințitul Părinte Timotei, Arhiepiscopul Aradului, afirma în cuvântarea rostită cu prilejul aniversării a 150 de ani de la târnosirea Catedralei Vechi din Arad, următoarele:

„Cronica eparhială și cea parohială înscriind deopotrivă întâmplările și evenimentele de importanță locală sau generală se oprește deosebi în a doua jumătate a secolului al nouăsprezecelea, asupra târnosirii unei noi catedrale ortodoxe române pentru cetatea arădeană. De atunci, pe filele istorice s-au scris multe rânduri ce poartă duhul vremii, cu evlavia cuvenită a stilului bisericesc, acesta urmând oarecum pe cel al zidirii însăși ce se înalță falnic, ca și turnurile ce poartă stindardul dreptei credințe. Desigur că nu au fost uitate vetrele episcopale mai vechi, mai ales de la anul 1706 al ființării eparhiei în cetatea menită să înfrunte vremile. Și nu s-a uitat nimic din cele trăite, adică trecerea generațiilor, fiecare cu oamenii și faptele lor, totul pe etnii și confesiuni ce își duc zilele în bună înțelegere și prosperitate, dând mereu mărturia unei religiozități sănatoase, atât la bucurie, cât și la necaz, cunoscând că, toate sunt după voia lui Dumnezeu, spre mărirea Lui și mântuirea celor ce cred. Înțelegând Biserica drept instituția divină și umană ce cuprinde toată lumea, biserica pe care o privim ca și casă a lui Dumnezeu și-a găsit tâlcuirea adevărată în veacul și jumătate de călăuzire spornică a vieții nu numai a unei părți din orașul de reședință a eparhiei, ci și a întregului întins al acesteia, fiind modelul celorlalte biserici răspândite pe un teritoriu ce depășește hotarele județului de astăzi, în plus, cu legături strânse cu alte centre Ierarhice”.

Subliniind reverberanța istorică, culturală și socială a slujitorilor acestei catedrale, clerici și mireni, Înaltpreasfinția Sa afirma:

„S-ar putea da ca pildă faptul că din șirul Ierarhilor care au slujit-o începând cu ctitorul Catedralei, doi au fost promovați la treapta patriarhală, șase la cea mitropolitană sau de locțiitori de mitropolit și unul de arhiepiscop. În cadrul exercitării misiunii

bisericești în lume, un rost aparte l-a împlinit școala în general, făcând trimitere și la cea confesională și la cea de teologie care a dat promoții întregi de candidați la preoție, mulți dintre ei deservind multiplele sectoare de activitate ale societății în diferitele ei etape spre progres. De exemplu, în vremea din urmă, planul asistenței medicale și sociale a luat o amploare în așa măsură, încât pentru implicarea Bisericii s-a făcut simțită nevoia creării unui profil corespunzător în cadrul Facultății de Teologie. S-ar putea spune deci și în acest cadru că, tineretul mai ales, a găsit sprijinul constant din partea Bisericii în alegerea căii de formare potrivită pentru viață, păstrând un întreg și bogat lăsmânt din vechime. Atenți la instruirea și educarea celor tineri, cu îndrumarea Bisericii prezente în viața lor, cei maturi sau mai în vârstă s-au întărit mereu în convingerea și lucrarea lor”.

În finalul acestei radiografieri a vieții liturgice, duhovnicești, misionare și culturale a Catedralei Vechi, ținem să subliniem deschiderea acestei parohii spre lumea virtuală a internetului, o altfel de misiune impusă de condițiile erei tehnologizării, prin situl parohiei care pune la îndemâna oricui atât istoria cât și actualitatea acestei comunități, dar și prin posibilitatea de a urmări în direct slujbele săvârșite în catedrală, prin intermediul unui browser (real time foto slide).

Istoricul Catedralei Vechi brăzdează luminos istoria și devenirea acestei părți de țară, a eparhiei Aradului în mod special și a Bisericii Ortodoxe Române în general, iar actualizarea ei în această formă deschide perspective și modele pentru prezent și pentru viitor, oferă identitate celor prezenți și lasă o zestre spirituală autentică generațiilor viitoare, oferă, mai presus de orice, o mărturie reală și viabilă a prezenței lui Hristos în lume și a ființării românilor pe aceste meleaguri.

